



Sprawozdanie EASO dotyczące informacji o kraju pochodzenia

Czeczenia

Kobiety, małżeństwo, rozwód i prawo do opieki nad dziećmi

wrzesień 2014

***Europe Direct to serwis, który pomoże Państwu
znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące Unii Europejskiej.***

Numer bezpłatnej infolinii (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(* Informacje są udzielane nieodpłatnie, większość połączeń również jest bezpłatna (niektórzy operatorzy, hotele lub telefony publiczne mogą naliczać opłaty).

Więcej informacji o Unii Europejskiej można znaleźć w portalu Europa (<http://europa.eu>).

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2014

ISBN 978-92-9243-278-2

doi:10.2847/32563

© Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu, 2014

EASO ani żadne osoby występujące w jej imieniu nie ponoszą odpowiedzialności za wykorzystywanie informacji zawartych w niniejszym dokumencie.



Sprawozdanie EASO dotyczące informacji o kraju pochodzenia

Czeczenia

Kobiety, małżeństwo, rozwód i prawo do opieki nad dziećmi

wrzesień 2014

Spis treści

Podziękowania	5
Wyłączenie odpowiedzialności	6
Streszczenie	7
Wprowadzenie	8
1. Związki pomiędzy prawem rosyjskim, adatem a prawem szariatu	9
2. Islamizacja i wzmacnianie tradycyjnych wartości	11
2.1. „Kampania cnotliwości” prezydenta Kadyrowa	11
2.2. Wykształcenie i praca	11
2.3. Ubiór	12
2.4. Morderstwa i zabójstwa honorowe	13
2.4.1. Ogólny zarys sytuacji dotyczącej zabójstw honorowych	13
2.4.2. Zakres	14
2.4.3. Przyczyny zabójstw honorowych	15
2.4.4. Zmiany dotyczące sprawców zabójstw honorowych	16
2.5. Pozycja społeczna samotnych kobiet	17
3. Przemoc domowa	18
3.1. Zakres przemocy domowej	18
3.2. Zgłoszenia na policję	19
3.3. Postępowanie karne i możliwość uzyskania pomocy	20
4. Gwałty	21
5. Porywanie kobiet na żonę	22
5.1. Porywanie kobiet na żonę jako część adatu	22
5.2. Zgłaszanie porwań kobiet na żonę	23
6. Małżeństwo	24
6.1. Zarejestrowane związki małżeńskie	24
6.2. Małżeństwo muzułmańskie	25
6.3. Miejsce zamieszkania po ślubie	25
6.4. Małżeństwo pod przymusem	25
6.5. Poligamia	26
7. Rozwód	27
8. Prawo do opieki nad dziećmi po rozwodzie lub śmierci małżonka	28
9. Domy dziecka	30
Bibliografia	31
Źródła pisane	31
Źródła ustne	33

Podziękowania

EASO dziękuje autorom sprawozdania z norweskiego Centrum Informacji o Krajach Pochodzenia Landinfo.

Niniejsze sprawozdanie zostało sprawdzone przez następujące jednostki ds. azylu i migracji:

Estonia – Komenda Główna Policji i Straży Granicznej

Holandia – Służby ds. Imigracji i Naturalizacji, Urząd ds. Informacji o Krajach Pochodzenia i Analizy Językowej (OCILA)

Polska – Urząd ds. Cudzoziemców, Departament Postępowań Uchodźczych, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia

Wyłączenie odpowiedzialności

Niniejsze sprawozdanie zostało sporządzone zgodnie z „Metodologią sprawozdań EASO dotyczących informacji o krajach pochodzenia” (2012) ⁽¹⁾. Oparte jest na starannie dobranych źródłach informacji. W treści sprawozdania zawarto odwołania do wszystkich wykorzystanych źródeł informacji. Jeżeli w treści dokumentu nie wskazano inaczej, wszystkie zawarte w nim informacje, z wyjątkiem niepodważalnych lub oczywistych faktów, zostały zweryfikowane w najszerszym możliwym zakresie.

Choć informacje zawarte w niniejszym sprawozdaniu zostały z najwyższą starannością zbadane, poddane ocenie i analizie, dokument nie jest wyczerpujący. Niewymienienie w jego treści konkretnych wydarzeń, osób czy organizacji nie oznacza, że takie wydarzenia nie miały miejsca ani że taka osoba czy organizacja nie istnieje.

Ponadto sprawozdanie nie ma decydującego znaczenia dla rozpatrzenia czy uznania zasadności jakichkolwiek konkretnych roszczeń o nadanie statusu uchodźcy czy przyznanie azylu. Zastosowana terminologia nie powinna być postrzegana jako zajęcie jakiegokolwiek konkretnego stanowiska prawnego.

EASO ani żadne osoby występujące w jej imieniu nie ponoszą odpowiedzialności za wykorzystywanie informacji zawartych w niniejszym dokumencie.

Dopuszczone jest kopiowanie treści sprawozdania pod warunkiem podania źródła.

Grupą docelową dokumentu są urzędnicy odpowiadający za procedury azylowe, osoby zajmujące się pozyskiwaniem informacji o krajach pochodzenia, decydenci oraz właściwe organy administracyjne.

Badania przeprowadzone na potrzeby opracowania zakończono w sierpniu 2014 r. W jego zakres nie wchodzi żadne wydarzenia, które miały miejsce po tej dacie.

⁽¹⁾ Metodologia EASO w dużej mierze opiera się na Wspólnych wytycznych UE dotyczących przetwarzania informacji o krajach pochodzenia z 2008 r.

Streszczenie

W ostatnich latach prezydent Ramzan Kadyrow prowadził w Czeczenii tzw. kampanię cnotliwości. Wydał szereg oświadczeń i nieformalnych dekretów. Jednym z głównych filarów kampanii Kadyrowa, której celem miało być osiągnięcie większej cnotliwości kobiet w Czeczenii, był obowiązek noszenia przez kobiety „stosownego” ubioru. Doprowadziło to do ograniczenia niezależności kobiet i odbiło się negatywnie na ich pozycji w społeczeństwie, szczególnie zważywszy na propagowanie przez Kadyrowa takiej postawy wśród mężczyzn. Sytuację czeczeńskich kobiet wydaje się jeszcze pogarszać wpływ adatu, a częściowo także islamizacja Czeczenii pod rządami prezydenta Ramzana Kadyrowa.

Przemoc wobec kobiet ma w Czeczenii charakter powszechny. Problemem jest także przemoc domowa. Wciąż mają miejsce zabójstwa honorowe, a wiele wskazuje na to, że ich liczba w ostatnim czasie jeszcze wzrosła. Porwania kobiet na żonę to wiekowa tradycja, która wciąż pozostaje żywa. Tylko nieliczne kobiety, które padły ofiarą przemocy, decydują się szukać pomocy u władz. Nawet w tych rzadkich przypadkach pokrzywdzonych nie obejmuje się potrzebną im ochroną.

Większości ślubów udziela imam. Małżeństwa zawarte w ten sposób nie mają mocy wiążącej w świetle prawa rosyjskiego. Wiele takich związków rejestruje się jednak później ze względów praktycznych. Zazwyczaj to rodziny decydują o zawarciu małżeństwa, a młodzi są tylko w większym lub mniejszym stopniu brani pod uwagę przy podejmowaniu decyzji. Często wywierany jest na nich nacisk. Rozwody należą w Czeczenii do rzadkości. Kobiety obawiają się rozwodu, ponieważ wiedzą, że po rozpadzie małżeństwa dzieci zazwyczaj pozostają z ojcem i jego rodziną. Niektóre kobiety decydują się dochodzić przed sądem swoich praw do widywania dzieci. Nawet jeśli uda im się wygrać, orzeczenia takie są potem często ignorowane.

Wprowadzenie

Niniejsze sprawozdanie przedstawia sytuację kobiet w Czeczenii oraz zmiany, jakie zaszły od chwili objęcia urzędu prezydenta przez Ramzana Kadyrowa w 2007 r. Według dostępnych źródeł sytuacja kobiet w Czeczenii w tym okresie znaczenie się pogorszyła. Sprawozdanie ma na celu scharakteryzowanie sytuacji kobiet w kraju oraz określenie wpływu zaistniałych zmian.

Sprawozdanie rozpoczyna się od krótkiego wyszczególnienia środków prawnych dostępnych w Czeczenii. Omówiono prawdopodobieństwo otrzymania przez kobiety ochrony od właściwych organów w przypadku pogwałcenia ich praw oraz możliwości przeprowadzenia skutecznego postępowania sądowego w sprawach dotyczących kobiet.

Kolejna część sprawozdania dotyczy zasad zawierania związków małżeńskich w Czeczenii oraz różnic pomiędzy zarejestrowanymi i niezarejestrowanymi małżeństwami. Pokrótkie omówione zostało zawieranie małżeństw pod przymusem oraz poligamia.

Następnie przeanalizowano, w jaki sposób na sytuację kobiet w Czeczenii wpłynęło zaostrzenie pod reżimem Kadyrowa obowiązku przestrzegania czeczeńskich wartości ze względu na adat⁽²⁾ oraz częściowo na islam.

W ostatniej części sprawozdania omówiono zasady rozwodu oraz przyznawania prawa do opieki nad dziećmi. To ostatnie zagadnienie jest w społeczeństwie czeczeńskim szczególnie skomplikowane. Wiele kobiet niechętnie występuje o rozwód, ponieważ świadome są swojej słabej pozycji w zakresie uzyskiwania prawa do widzenia się z dziećmi w ramach postępowania rozwodowego. Czeczenka występująca o rozwód ma niewielkie szanse na uzyskanie prawa do widzenia się z dziećmi.

Większość informacji zawartych w niniejszym opracowaniu uzyskano podczas misji rozpoznawczych Landinfo na Kaukazie Północnym i w Moskwie, z których ostatnia odbyła się w październiku 2013 r. Informacje podawane przez niektóre źródła pochodzą nawet z 2009 czy 2010 r. Zostały one jednak wzięte pod uwagę, ponieważ są dziś tak samo istotne jak w momencie, gdy po raz pierwszy je przekazano. Dotyczą one stałych tematów, norm i tendencji, które pozostają względnie niezmiennie mimo upływu czasu. Także częściowo ze względu na tę stałość nie znaleziono żadnych nowych ani dodatkowych źródeł wiedzy na te konkretne tematy.

Informacje o niektórych zagadnieniach, takich jak prawo do opieki nad dziećmi, mogą pochodzić tylko z jednego źródła. Ich potwierdzenie w innych źródłach utrudnia ogólny brak publicznie dostępnych materiałów i osób gotowych rozmawiać na pewne tematy. Decyzja o uwzględnieniu informacji z pojedynczych (niepotwierdzonych) źródeł została podjęta po dogłębnej ocenie ich wiarygodności oraz istotności przekazywanych informacji.

Chociaż sprawozdanie dotyczy sytuacji w Czeczenii, wiele z opisywanych w nim okoliczności ma miejsce także w Inguszetii.

(²) Adat to rodzaj prawa zwyczajowego obejmującego zasady współżycia społecznego i obyczaje. Adat pojawił się w Czeczenii w odpowiedzi na brak władz centralnych, jako praktycznie stosowany system prawny. Z różnych względów religia nie zdobyła znaczącej pozycji w Czeczenii, w związku z czym adat wykorzystywano jako ramy regulujące stosunki społeczne: Souleimanov, E., Chechen Society and Mentality (Czeczeńskie społeczeństwo i mentalność), Prague Watchdog, 25 maja 2003 r. <http://www.watchdog.cz/index.php?show=000000-000015-000006-000006&lang=1&bold=chechen%20society%20and%20mentality> dostęp 24 czerwca 2013 r.

1. Związki pomiędzy prawem rosyjskim, adatem a prawem szariatu

Przepisy rosyjskiego prawa federalnego mają zastosowanie do całego terytorium Federacji Rosyjskiej, w tym do Czeczenii. W samej Czeczenii oprócz prawa federalnego ważną rolę odgrywają jednak także adat oraz prawo szariatu. Prezydent Ramzan Kadyrow podkreśla konieczność przestrzegania rosyjskiego prawa, odwołując się przy tym także do wagi islamu oraz tradycji czeczeńskich ⁽³⁾.

Adat to rodzaj prawa zwyczajowego będącego kodyfikacją norm i zasad życia społecznego. Odgrywa on kluczową rolę w życiu mieszkańców Czeczenii. Jest wspólny dla wszystkich Czeczeńów, bez względu na przynależność klasową. Adat ma zastosowanie w praktycznie wszystkich sytuacjach społecznych w Czeczenii i reguluje relacje pomiędzy ludźmi. Te zasady codziennego życia społecznego były przez wieki przekazywane z pokolenia na pokolenie ⁽⁴⁾. Adat pojawił się w Czeczenii w odpowiedzi na brak centralnej władzy rządowej i sprawnie działającego ustawodawstwa. Z różnych przyczyn religia nie zdobyła sobie w Czeczenii tak poczesnego miejsca. Adat stosowany był zatem jako ramy rządzące stosunkami społecznymi ⁽⁵⁾.

Jednak rola szariatu w społeczeństwie czeczeńskim jest równie znacząca. Większość Czeczeńów to muzułmanie należący do sufickiej odmiany sunnizmu. Sufizm zawiera m.in. elementy mistycyzmu. Niewielka mniejszość Czeczeńów to salafici ⁽⁶⁾.

Rosyjskie prawo federalne ma formalnie pierwszeństwo przed adatem i prawem szariatu, ale w praktyce zarówno adat, jak i szariat są w Czeczenii równie ważne jak przepisy rosyjskie. Dr Iwona Kaliszewska, adiunkt w Instytucie Etnologii i Antropologii Uniwersytetu Warszawskiego ⁽⁷⁾, zauważa, że Republika Czeczeńska pozostaje faktycznie poza jurysdykcją rosyjskiego systemu prawnego, choć teoretycznie mu podlega. Oznacza to, że stosuje się tu zarówno prawo szariatu, jak i adat, a opinie co do tego, który z nich ma większy wpływ na społeczeństwo, są podzielone ⁽⁸⁾.

Dr Kaliszewska podkreśla także wpływ wieloletniej dominacji radzieckiej na społeczeństwo i wspomina, że nawet 20 lat po upadku Związku Radzieckiego wpływ ten pozostaje ważnym aspektem stosunków pomiędzy kobietami a mężczyznami ⁽⁹⁾. Według dwóch źródeł postępy w dziedzinie rozwoju systemu prawa i praworządności zostały jednak od upadku Związku Radzieckiego zaprzepaszczone. Za czasów radzieckich Czeczenki były chronione na mocy rosyjskiego prawa. Karana była poligamia, porywanie kobiet na żony i zabójstwa honorowe. Jednak wpływ rządów radzieckich dotarł na Kaukaz Północny później niż do innych części Rosji, a kobiety cieszyły się tu tymi prawami tylko przez krótki czas – do upadku Związku Radzieckiego ⁽¹⁰⁾. Po jego rozpadzie ochrona wynikająca z rosyjskiego prawa stopniowo słabła, ustępując miejsca zyskującemu na znaczeniu szariatowi i adatowi ⁽¹¹⁾.

Moskiewska organizacja pozarządowa zajmująca się sprawami zdrowia i rodzin w Czeczenii przyznała, że pod rządami Kadyrowa czeczeńskie społeczeństwo stało się o wiele bardziej tradycyjne. Organizacja uważa, że Czeczenia poszukuje własnej tożsamości ⁽¹²⁾.

⁽³⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r., (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁴⁾ Landinfo, Tsjetsjenia – Ekteskap og kvinnens stilling (Czeczenia – Małżeństwo a status kobiety), 1 października 2008 r., ograniczony dostęp.

⁽⁵⁾ Souleimanov, E., Chechen Society and Mentality (Czeczeńskie społeczeństwo i mentalność), Prague Watchdog, 25 maja 2003 r. (<http://www.watchdog.cz/index.php?show=000000-000015-000006-000006&lang=1&bold=chechen%20society%20and%20mentality>), dostęp 24 czerwca 2013 r.

⁽⁶⁾ W sunnickim islamie salafici to grupa wiernych dążących do odrodzenia islamu w formie praktykowanej w czasach Mahometa, wolnej od zewnętrznych wpływów. Salafici wierzą, że suficka szkoła islamu sunnickiego skaziła islam, wprowadzając do niego mistyczne zwyczaje. Rebelianci czeczeńscy publicznie przyznają się do przynależności do salafickiej odmiany islamu: Akaev, V., The Conflict between Traditional Islam and Wahabism in the North Caucasus: Origins, Dynamics and the Means for its Resolution (Konflikt pomiędzy tradycyjnym islamem a wahabizmem na Kaukazie Północnym: geneza, dynamika i sposoby jego rozwiązania), w: Wilhelmsen, J., Fatland, E. (red.), Chechen Scholars on Chechnya (Czeczeńscy naukowcy o Czeczenii), 13 grudnia 2010 r. (<http://www.nupi.no/Publikasjoner/Boeker-Rapporter/2010/Chechen-Scholars-on-Chechnya>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁷⁾ Dr Iwona Kaliszewska prowadziła w ostatnich latach badania terenowe w Dagestanie i Czeczenii.

⁽⁸⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r., s. 77.

⁽⁹⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r., s. 90.

⁽¹⁰⁾ Markosian, D., Chechen women in mortal fear as president backs Islamic honor killings (Czeczenki przerażone poparciem przez prezydenta zabójstw honorowych), The Washington Times, 29 kwietnia 2012 r. (<http://www.washingtontimes.com/news/2012/apr/29/chechen-women-in-mortal-fear-as-president-backs-ho/?page=all#!>), dostęp 17 września 2014 r.

⁽¹¹⁾ Międzynarodowa organizacja humanitarna działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.; organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w czerwcu 2009 r.

⁽¹²⁾ Organizacja pozarządowa w Moskwie (a), spotkanie 30 października 2012 r.

Swietłana Gannuszkina z Komitetu Pomocy Obywatelskiej powiedziała, że według władz Czechenii wraca teraz do swoich tradycji. Ona jednak uważa, że obecny sposób traktowania kobiet w Czechenii nigdy do tej tradycji nie należał⁽¹³⁾. Według czecheńskiego prawnika zarówno w świetle islamu, jak i adatu kobiety ceni się bardzo wysoko. W rzeczywistości jednak w Czechenii przemoc wobec kobiet jest na porządku dziennym, a ich sytuacja jest bardzo trudna⁽¹⁴⁾.

Według dwóch źródeł w Czechenii górę wzięły „średniowieczne” warunki, a nienaturalne i dziwne u młodych Czecherek jest dostosowywanie się do zachodzącej islamizacji. Źródła wspomniały, że Czecharki miały kiedyś bardzo wiele wspólnego z Europejkami. Wyraziły także opinie, że rosnąca rola religii jest dla kobiet niekorzystna, jako że spycha je na pozycję podporządkowaną wobec mężczyzn. Podkreśliły także, że zmiany te zaszły w ostatnim czasie⁽¹⁵⁾.

Wydaje się nieco niejasne, czy ma to związek z islamem, czy też lokalne tradycje zostały po prostu zaostrzone za rządów prezydenta Ramzana Kadyrowa. Wiele wskazuje na to, że obie przyczyny mogą być prawdziwe, przy czym wiele źródeł przypisuje różne znaczenie szariatowi i lokalnym tradycjom. Anna-Lena Laurén⁽¹⁶⁾, pisarka i dziennikarka o fińsko-szwedzkim pochodzeniu, pisze, że władze wykorzystują islam do ucisku kobiet. Nie dostrzega jednak żadnej głębszej islamizacji Czechenii. Wręcz przeciwnie – uważa, że zmiana pozycji kobiet to sposób prezydenta Ramzana Kadyrowa na budowanie tożsamości narodowej⁽¹⁷⁾.

Różnice pomiędzy adatem a szariatem można opisać następująco:

Spółeczeństwo czecheńskie jest patriarchalne i tradycyjne; normy prawa zwyczajowego (adatu) współistnieją z przyjętymi zasadami prawa szariatu. Wspólnie tworzą kręgosłup społeczny⁽¹⁸⁾.

Według organizacji pozarządowej z Groznego nie jest jasne, czy to szariat czy adat ma dla społeczeństwa czecheńskiego większe znaczenie. Twierdzi ona jednak także, że prawo rosyjskie jako jedyne może zapewnić kobietom ochronę⁽¹⁹⁾. Dobrze poinformowane źródło z Kaukazu Północnego uważa, że szariat staje się w Czechenii coraz bardziej wpływowy, a adat zmuszony jest ustąpić mu pola, ale szczególnie tradycje związane z zamążpójściem zdominowane są normami adatu⁽²⁰⁾. Według Mairbeka Vachagaeva, analityka piszącego dla Fundacji Jamestown, Kadyrow publicznie podkreśla znaczenie zarówno szariatu, jak i adatu, ale ostatnimi czasy zwraca się bardziej w kierunku tego pierwszego⁽²¹⁾. Jelena Miłaszina, rosyjska dziennikarka gazety „Nowaja Gazieta” pisząca o Czechenii, stwierdziła podczas spotkania z przedstawicielami Landinfo, że zmiany dotyczące sytuacji kobiet w Czechenii wynikają głównie z większego nacisku, jaki kładzie się na czecheńskie tradycje⁽²²⁾.

⁽¹³⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkina, spotkanie w Moskwie, 31 października 2012 r.

⁽¹⁴⁾ Czecheński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽¹⁵⁾ Międzynarodowa organizacja humanitarna we Władykaukazie, spotkanie w czerwcu 2009 r.; międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽¹⁶⁾ Anna-Lena Laurén jest korespondentką z Moskwy dla fińskiej gazety „Hovudstadsbladet” oraz autorką książki: I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk (W górach nie ma panów. O Kaukazie i jego ludach).

⁽¹⁷⁾ Laurén, A.-L., I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk (W górach nie ma panów. O Kaukazie i jego ludach), Söderströms, Helsinki, 2009, s. 44.

⁽¹⁸⁾ Khalmukhamedov, A., How to return to normality in Chechnya (Jak powrócić do normalności w Czechenii), Jonson, L., Esenov, M. (red.), Chechnya: The International Community and Strategies for Peace and Stability (Czechenia: Społeczność międzynarodowa a strategie utrzymania pokoju i stabilności), CA&CC Press, Sztokholm, 2000, (<http://www.ca-c.org/dataeng/bk02.03.khalm.shtml>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹⁹⁾ Organizacja pozarządowa w Groznm, spotkanie w czerwcu 2009 r.

⁽²⁰⁾ Dobrze poinformowane źródło, korespondencja przez e-mail, 7 czerwca 2010 r.

⁽²¹⁾ Vachagaev, M., spotkanie w Oslo, 8 marca 2013 r.

⁽²²⁾ Miłaszina, E., spotkanie w Moskwie, 30 października 2012 r.

2. Islamizacja i wzmacnianie tradycyjnych wartości

2.1. „Kampania cnotliwości” prezydenta Kadyrowa

Od 2006 r. Ramzan Kadyrow, który przed objęciem urzędu prezydenta Czeczenii pełnił funkcję premiera, prowadzi w kraju tzw. kampanię cnotliwości. Pierwsza inicjatywa Kadyrowa w ramach kampanii, podjęta, jeszcze gdy zajmował stanowisko premiera, polegała na wygłoszeniu publicznego oświadczenia na temat zgubnego wpływu telefonów komórkowych na moralność kobiet. Mogą one być wykorzystywane do flirtowania i umawiania się na potajemne schadzki⁽²³⁾. Kolejnym elementem kampanii Kadyrowa⁽²⁴⁾ jest nawoływanie kobiet do zakrywania ciała. Kadyrow kilkakrotnie wygłaszał publiczne oświadczenia nawołujące do cnotliwego zachowania oraz stosownego ubioru kobiet, nakładając je do przyjęcia tradycyjnej dla nich roli. Według kilku źródeł, z którymi kontaktowało się Landinfo podczas misji rozpoznawczych w ostatnich latach (wśród nich organizacji międzynarodowych oraz lokalnych organizacji pozarządowych⁽²⁵⁾), działania Kadyrowa przyczyniły się do ograniczenia niezależności kobiet i osłabienia ich pozycji społecznej, częściowo przez propagowanie przez Kadyrowa takiej postawy wśród mężczyzn.

2.2. Wykształcenie i praca

Na Kaukazie Północnym istnieją znaczne różnice w poziomie wykształcenia starszych i młodszych pokoleń. Ludzie w wieku 50–60 lat dorastali w Związku Radzieckim. Są oni zwykle dobrze wykształceni, a wielu dużo podróżowało zawodowo. W tamtych latach także wiele kobiet pracowało zarobkowo. Dziś jednak młodzi ludzie w wieku 18–25 lat, w szczególności kobiety, rzadko opuszczają rodzinne wioski. Wielu nie ukończyło nawet szkoły średniej, a bezrobocie w tej grupie wiekowej jest wysokie. Według dr Kaliszewskiej dziewczęta z terenów wiejskich i z małych miast rzadko podejmują studia wyższe⁽²⁶⁾.

Przedstawiciel międzynarodowej organizacji działającej na Kaukazie Północnym podał przykład na to, jak kobiety w Czeczenii zniechęca się do nauki. Na Uniwersytecie w Groznm ufundowano stypendia dla 60 studentów, obejmujące wyjazd na studia do Anglii i Francji. Wśród tej sześćdziesiątki znalazły się tylko dwie kobiety. Według źródła przykład ten obrazuje różne traktowanie mężczyzn i kobiet⁽²⁷⁾. Według dr Kaliszewskiej jako wartościową traktuje się kobietę, która oddaje się pracy w domu⁽²⁸⁾.

Według organizacji pozarządowej działającej w Groznm na terenie całego Kaukazu Północnego brak jest ofert pracy. Wykształconym kobietom trudno przychodzi znalezienie zatrudnienia odpowiadającego ich edukacji. Bardzo nieliczne kobiety zajmują wysokie stanowiska, a żeby je zdobyć, muszą się wykazać dużą przedsiębiorczością⁽²⁹⁾. Według tradycji to mężczyźni zarabiają na chleb⁽³⁰⁾. W praktyce jednak kobiety często utrzymują rodzinę, pracując w szarej strefie⁽³¹⁾.

⁽²³⁾ HRW (Human Rights Watch), Virtue Campaign on Women in Chechnya under Ramzan Kadyrov („Kampania cnotliwości” wobec kobiet w Czeczenii za rządów Ramzana Kadyrowa), s. 9–15, 29 października 2009 r. (<http://www.hrw.org/news/2012/10/29/virtue-campaign-women-chechnya-under-ramzan-kadyrov>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽²⁴⁾ HRW, You Dress According to Their Rules. Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya (Ubierasz się według ich reguł. Egzekwowanie islamskiego stroju wśród Czeczenek), 10 marca 2011 r. (<http://www.hrw.org/reports/2011/03/10/you-dress-according-their-rules-0>), dostęp 4 września 2014 r.

⁽²⁵⁾ Misje rozpoznawcze przeprowadzone w czerwcu 2009 r. w Czeczenii i Moskwie, w lutym 2010 r. w Moskwie, w listopadzie 2011 r. w Czeczenii i Moskwie, w październiku 2012 r. w Moskwie i w październiku 2013 r. w Moskwie.

⁽²⁶⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, s. 94, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf) Binder1_Kaukaz_ang.pdf, dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽²⁷⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽²⁸⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, s. 96, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf) Binder1_Kaukaz_ang.pdf, dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽²⁹⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w czerwcu 2009 r.

⁽³⁰⁾ Międzynarodowa organizacja humanitarna działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽³¹⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r.

2.3. Ubiór

Dla Czeczenów elegancki i estetyczny ubiór ma istotne znaczenie⁽³²⁾. Ubranie, biżuteria i wyczyszczone buty to na Kaukazie symbole wysokiego statusu społecznego. Czeczeńskie kobiety noszą spódnice różnej długości, ale mini należy tu do rzadkości. Czeczenka w spodniach to też niecodzienny widok.

Tak zwany „stosowny” strój kobiet jest jednym z filarów kampanii prezydenta Kadyrowa zmierzającej do zwiększenia cnotliwości kobiet w Czeczenii⁽³³⁾. W swojej książce „Den usynlige krigen” (Niewidzialna wojna) Aage Storm Borchgrevink opisuje pobyt w Groznm w 2005 r., dwa lata przed objęciem przez Ramzana Kadyrowa urzędu prezydenta⁽³⁴⁾. Píše on, że mieszkanki Groznm nosiły wtedy krótkie kurtki i buty na wysokim obcasie, co upodobało je raczej do rówieśniczek z krajów basenu morza Śródziemnego niż do zakrywających twarze kobiet z państw arabskich.

Jesienią 2007 r. Kadyrow ogłosił m.in. w publicznym wystąpieniu w telewizji, że wszystkie kobiety pracujące w instytucjach państwowych muszą nosić chusty zakrywające włosy. Nakaz zaczął obowiązywać w trybie natychmiastowym⁽³⁵⁾. Rozporządzenia prezydenta Kadyrowa dotyczące ubioru często wymieniane są przez źródła jako przykład na to, jak zmieniło się życie Czeczenek od chwili jego dojścia do władzy⁽³⁶⁾. Nie ma jednego obowiązującego kodeksu dotyczącego sposobu ubierania się kobiet w całej Czeczenii, ale wystąpienia Kadyrowa doprowadziły do wdrożenia takich zasad w placówkach oświatowych i obiektach publicznych. W 2007 r. w czeczeńskich szkołach i na uniwersytecie wprowadzono mundurki, w tym chusty dla uczennic i studentek. Osoby, które nie przestrzegają przyjętych zasad ubierania się, nie są wpuszczane na teren instytucji oświatowych. Zasada ta została wprowadzona pomimo braku formalnego, prawomocnego rozporządzenia w tym zakresie. Do końca 2007 r. wszystkie kobiety zatrudnione w sektorze publicznym zaczęły zakładać do pracy chusty. W 2007 r. rosyjska gazeta internetowa „Caucasian Knot” opisała przypadek rosyjskiej wykładowczyni oraz studentki, które musiały opuścić salę wykładową na Czeczeńskim Uniwersytecie Państwowym, po tym jak inspektor odkrył, że przebywały na terenie placówki bez chusty na głowie⁽³⁷⁾.

W 2008 i 2009 r. chusty zaczęły także stopniowo obowiązywać w innych miejscach publicznych, takich jak kina czy obiekty na wolnym powietrzu⁽³⁸⁾. Laurén opisuje kobiety, które zwykle nie nosiły chust, ale zakładały je, wchodząc do budynku użyteczności publicznej⁽³⁹⁾. Przedstawiciele Landinfo także zauważyli to zjawisko podczas pobytu w Groznm z oficjalną wizytą w listopadzie 2011 r.

Podczas Ramadanu na przełomie sierpnia i września 2010 r. niektóre kobiety odmówiły zakrywania chustą włosów w miejscach publicznych. Trafiły pod pręgierz opinii publicznej, a ostatecznie także padły ofiarą napaści fizycznej (atak kulkami do paintballu) ze strony grupy mężczyzn odzianych w tradycyjne islamskie stroje (krótkie obszerne spodnie i luźne koszule bez kołnierzyków) oraz młodszych mężczyzn, którzy się do nich przyłączyli. Kobiety nękanie były przez cały miesiąc, dopóki nastroje ostatecznie się nie uspokoiły⁽⁴⁰⁾. Według organizacji Human Rights Watch (HRW), z którą Landinfo skontaktowało się w Moskwie w październiku 2013 r., od 2010 r. nie doszło do kolejnych napaści na kobiety z użyciem kulek do paintballu.

Dr Kaliszewska zauważa, że narzucony przez Kadyrowa strój postrzegany jest jako sposób powrotu do czeczeńskich tradycji. Odwołuje się do zwyczajów utraconych w następstwie dwóch wojen i stwierdza, że kobiety w Czeczenii są pierwszymi ofiarami powrotu do czeczeńskich tradycji⁽⁴¹⁾.

⁽³²⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r., s. 92; Laurén, A.-L., I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk (W górach nie ma panów. O Kaukazie i jego ludach), Söderströms, Helsinki, 2009, s. 35.

⁽³³⁾ HRW, You Dress According to Their Rules. Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya (Ubierasz się według ich reguł. Egzekwowanie islamskiego stroju wśród Czeczenek), s. 9–15, 10 marca 2011 r. (<http://www.hrw.org/reports/2011/03/10/you-dress-according-their-rules-0>), dostęp 4 września 2014 r.

⁽³⁴⁾ Borchgrevink, S. A., Den usynlige krigen. Reiser i Tsjetsjenia, Inguszetia og Dagestan (Niewidzialna wojna. Podróże po Czeczenii, Inguszetii i Dagestanie), Cappelen Damm, Oslo, 2009, s. 102.

⁽³⁵⁾ HRW, You Dress According to Their Rules. Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya (Ubierasz się według ich reguł. Egzekwowanie islamskiego stroju wśród Czeczenek), 10 marca 2011 r. (<http://www.hrw.org/reports/2011/03/10/you-dress-according-their-rules-0>), dostęp 4 września 2014 r.

⁽³⁶⁾ Zarządzenie nie zostało wydane w formie przepisu prawnego. Jest to niepisana zasada: HRW, You Dress According to Their Rules. Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya (Ubierasz się według ich reguł. Egzekwowanie islamskiego stroju wśród Czeczenek), 10 marca 2011 r. (<http://www.hrw.org/reports/2011/03/10/you-dress-according-their-rules-0>), dostęp 4 września 2014 r.

⁽³⁷⁾ Abubakarov, S., Teachers and girl-students without headscarves are expelled from Chechen higher schools (Wykładowczyni i studentki bez chust wydalane z czeczeńskich uczelni), Caucasian Knot, 21 listopada 2007 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/6671>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽³⁸⁾ HRW, You Dress According to Their Rules. Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya (Ubierasz się według ich reguł. Egzekwowanie islamskiego stroju wśród Czeczenek), s. 14, 10 marca 2011 r. (<http://www.hrw.org/2011/03/10/you-dress-according-their-rules-0>), dostęp 4 września 2014 r.

⁽³⁹⁾ Laurén, A.-L., I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk (W górach nie ma panów. O Kaukazie i jego ludach), Söderströms, Helsinki, 2009, s. 44.

⁽⁴⁰⁾ HRW, Kampania cnotliwości kobiet w Czeczenii za rządów Ramzana Kadyrowa, 29 października 2009 r. (<http://www.hrw.org/news/2012/10/29/virtue-campaign-women-chechnya-under-ramzan-kadyrov>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁴¹⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r., s. 93.

Po opublikowaniu przez HRW raportu „You dress according to their rules” (Ubierasz się według ich reguł) w 2011 r. ⁽⁴²⁾ Kadyrow musiał oświadczyć na wizji, że w Czeczenii nie ma przymusu zakładania hidżabu. Zachęcał jednak zarazem kobiety do kultywowania czeczeńskiej kultury i nawoływał mężczyzn, by dopilnowali, żeby ich żony, córki i siostry zachowywały się godnie ⁽⁴³⁾.

Według dobrze poinformowanego źródła z Kaukazu Północnego tradycyjnie wiele kobiet zakładało tam na głowę wąską opaskę lub chustę. Większe chusty zwykle nosiły jedynie starsze kobiety, podczas gdy młodsze, niezamężne, raczej ich nie zakładały ⁽⁴⁴⁾. Fińsko-szwedzka pisarka Anna-Lena Laurén potwierdza to, dodając, że sposób ubierania się Czeczenek uległ zmianie. Zauważa, że do niedawna wiele kobiet w Czeczenii nie nosiło żadnych nakryć głowy ⁽⁴⁵⁾.

„Ramzanka” to nowa nazwa chusty noszonej przez wiele kobiet w Czeczenii. Źródła, do których dotarli przedstawiciele Landinfo, twierdzą, że słowo „ramzanka” ma być ukłonem w stronę prezydenta. Chusta zawiązywana jest tak, aby kształtem przypominała literę „P” (czyli rosyjską literę „R”, oznaczającą tu Ramzana) ⁽⁴⁶⁾. Według przedstawiciela jednej z organizacji pozarządowych kobietom łatwiej jest dostać pracę, jeśli noszą ramzankę. Zakładając ją, pokazują, że podporządkowały się przyjętym zasadom, co daje im pewne korzyści ⁽⁴⁷⁾.

Chust noszonych przez Czeczenki nie należy mylić z bardziej konserwatywnym salafickim hidżabem, który ciasniej przylega do głowy i całkowicie zakrywa włosy i szyję kobiety. Niektóre Czeczenki noszą hidżab, ale nie jest to szczególnie powszechne. Noszenie hidżabu może wzbudzać podejrzenia o przynależność kobiety do salafickiego odłamu islamu sunnickiego.

Z rozmów z mieszkankami Czeczenii wynika, że nie postrzegają one samego noszenia chusty jako problem. Jest nim według nich raczej fakt, że inni ludzie, tj. prezydent Kadyrow, decydują, że kobiety powinny je zakładać. Postrzegają to jako obraźliwe. Wydaje się także, że zdania starszych i młodszych kobiet są podzielone. Kobiety, których młodość przypadła na czasy Związku Radzieckiego, uważają noszenie chusty za szczególnie problematyczne. Czują się przymuszone do czegoś, co nie jest dla nich naturalne. Młodsze kobiety wydają się jednak inaczej zapatrywać na tę kwestię, a wiele z nich przyznało, że noszenie chusty jest naturalnym elementem przynależności do społeczeństwa islamskiego ⁽⁴⁸⁾.

2.4. Morderstwa i zabójstwa honorowe

2.4.1. Ogólny zarys sytuacji dotyczącej zabójstw honorowych

Według HRW ⁽⁴⁹⁾ zabójstwo honorowe to:

... akty przemocy, najczęściej morderstwa, popełniane przez męskich członków rodziny wobec kobiety z tej samej rodziny, którą uważa się za winną znieważenia jej honoru. Kobieta może stać się celem ataku (osób należących do jej) rodziny z różnych przyczyn, np. jeżeli odmówi zawarcia zaaranżowanego małżeństwa, padnie ofiarą napaści na tle seksualnym, wystąpi o rozwód – nawet jeśli mąż stosuje wobec niej przemoc – albo (rzekomo) dopuści się niewierności małżeńskiej. Aby wywołać atak na życie kobiety, wystarczy uznanie, że zachowała się ona w sposób, który „przynosi ujmę” rodzinie.

Unni Wikan, profesor antropologii społecznej i ekspert w dziedzinie przemocy honorowej, przedstawia następującą definicję zabójstwa honorowego:

⁽⁴²⁾ HRW, You Dress According to Their Rules. Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya (Ubierasz się według ich reguł. Egzekwowanie islamskiego stroju wśród Czeczenek), 10 marca 2011 r. (<http://www.hrw.org/2011/03/10/you-dress-according-their-rules-0>), dostęp 4 września 2014 r.

⁽⁴³⁾ HRW, Kampania cnotliwości kobiet w Czeczenii za rządów Ramzana Kadyrowa, 29 października 2009 r. (<http://www.hrw.org/news/2012/10/29/virtue-campaign-women-chechnya-under-ramzan-kadyrov>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁴⁴⁾ Dobrze poinformowane źródło, korespondencja przez e-mail, kwiecień 2011 r.

⁽⁴⁵⁾ Laurén, A.-L., I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk (W górach nie ma panów. O Kaukazie i jego ludach), Söderströms, Helsinki, 2009, s. 43.

⁽⁴⁶⁾ Przedstawiciele międzynarodowej organizacji humanitarnej działającej w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽⁴⁷⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽⁴⁸⁾ Międzynarodowa organizacja humanitarna działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽⁴⁹⁾ Cytat za: UD, Jordan, Irak, Syria i Libanon. Sammenlignende rapport om æresdrap (Jordania, Irak, Syria i Liban. Raport porównawczy na temat zabójstw honorowych), 2009, ograniczony dostęp.

... to forma zorganizowanej przestępczości; to systematyczna egzekucja przez organizacje pozarządowe, rodziny, krewnych, klany i sekty, które funkcjonują w oparciu o własne pojęcia prawa i sprawiedliwości ⁽⁵⁰⁾.

Przemoc wobec kobiet jest źle widziana w Czeczenii. Kobiety uważane są za cnotliwe, a więc nie może im stać się krzywda. Zabójstwa honorowe mają jednak w Czeczenii miejsce. W raporcie ONZ z 2012 r. wyrażone zostały obawy związane z doniesieniami o przemoc wobec kobiet na Kaukazie Północnym, w tym o morderstwach i zabójstwach honorowych ⁽⁵¹⁾.

Według dwóch różnych źródeł osób dopuszczających się w Czeczenii zabójstw honorowych nie pociąga się do odpowiedzialności ⁽⁵²⁾. Jedno źródło dysponujące szeroką wiedzą na ten temat uważa, że zabójstwa honorowe mogą się zdarzyć w każdej rodzinie, bez względu na jej status społeczny czy sytuację majątkową ⁽⁵³⁾.

2.4.2. Zakres

Brak jest danych statystycznych na temat zabójstw honorowych w Czeczenii. Jest to temat rzadko poruszany, uznawany za tabu ⁽⁵⁴⁾.

Czeczeńskie działaczki na rzecz praw człowieka, z którymi rozmawiali przedstawiciele HRW, uważają, że liczba zabójstw honorowych w Czeczenii zwiększyła się w następstwie „kampanii cnotliwości” Kadyrowa. Zauważają, że osoby popełniające zabójstwa honorowe pozostają bezkarne, a władze wydają się je popierać. Wielu tego rodzaju doniesień nie udało się jednak sprawdzić przez rozmowy z członkami rodzin ofiar ze względu na ich obawę przed odwetem. We wrześniu 2012 r. znany działacz na rzecz praw człowieka powiedział HRW, że w poprzednim roku nawet dziesięć młodych kobiet padło ofiarą zabójstw honorowych w rodzinnej wsi Kadyrowa, Tsenteroi ⁽⁵⁵⁾.

Źródła, do których dotarli przedstawiciele Landinfo w czasie oficjalnej wizyty w Moskwie w październiku/listopadzie 2013 r., twierdziły także, że liczba zabójstw honorowych wzrasta. Nie podały jednak żadnych szczegółów dotyczących takiego rzekomego wzrostu, trudno więc powiedzieć na ten temat coś konkretnego ⁽⁵⁶⁾. Jeden z czeczeńskich prawników twierdzi, że słyszał doniesienia o mniej więcej jednym zabójstwie honorowym co pół roku ⁽⁵⁷⁾. Amerykański Departament Stanu, w oparciu o twierdzenia miejscowych stowarzyszeń na rzecz ochrony praw człowieka, także podaje informację o tym, że liczba zabójstw honorowych na Kaukazie Północnym zwiększyła się ⁽⁵⁸⁾.

Inny czeczeński prawnik wyjaśnił, że domniemany wzrost liczby zabójstw honorowych spowodowany jest znacznymi przemieszczeniami mieszkańców Czeczenii w wyniku dwóch wojen, które dotknęły kraj. Sytuacja w republice nie jest zatem tak przejrzysta jak kiedyś. Ludzie nie wiedzą już o sobie nawzajem wszystkiego, co oznaczają, że poszczególni obywatele mniej obawiają się środowiska i opinii innych. Doprowadziło to do zwiększenia przemocy w społeczeństwie. O zabójstwach honorowych zasadniczo się nie rozmawia, mają one miejsce za zamkniętymi drzwiami, a ludzie rzadko chcą rzucać na nie dodatkowe światło ⁽⁵⁹⁾.

⁽⁵⁰⁾ Khazaleh, L., Unni Wikan med ny bok om aresdrap (Unni Wikan publikuje nową książkę o zabójstwach honorowych), Antropologi.info (weblog), 9 września 2008 r. (http://www.antropologi.info/blog/nyheter/2008/unni_wikan_med_ny_bok_om_aresdrap), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁵¹⁾ Komitet ONZ przeciw Torturom, Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation, adopted by the Committee at its forty-ninth session (29 October – 23 November 2012) (Końcowe spostrzeżenia na temat piątego okresowego sprawozdania Federacji Rosyjskiej przyjęte przez Komitet podczas jego czterdziestego dziewiątego posiedzenia, 29 października – 23 listopada 2012 r.), s. 7, 11 grudnia 2012 r. (http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/83_unconcluding2_/83_unconcluding2_en.pdf), dostęp 13 lutego 2014 r.

⁽⁵²⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.; czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽⁵³⁾ Czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽⁵⁴⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.; Markosian, D., Chechen women in mortal fear as president backs Islamic honor killings (Czeczenki przerażone poparciem przez prezydenta zabójstw honorowych), The Washington Times, 29 kwietnia 2012 r. (<http://www.washingtontimes.com/news/2012/apr/29/chechen-women-in-mortal-fear-as-president-backs-ho/?page=all#!>), dostęp 17 września 2014 r.

⁽⁵⁵⁾ HRW, Kampania cnotliwości kobiet w Czeczenii za rządów Ramzana Kadyrowa, 29 października 2009 r., (<http://www.hrw.org/news/2012/10/29/virtue-campaign-women-chechnya-under-ramzan-kadyrov>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁵⁶⁾ Swietłana Gannuszina, spotkanie w Moskwie, październik 2013 r.; ICG, spotkanie w Moskwie, październik 2013 r.; HRW, spotkanie w Moskwie, październik 2013 r.; czeczeński prawnik (a), spotkanie w październiku 2013 r.

⁽⁵⁷⁾ Czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽⁵⁸⁾ Departament Stanu USA, 2013. Raport na temat praw człowieka: Rosja, 27 lutego 2014 r. (<http://www.refworld.org/publisher/USDOS,ANNUALREPORT,RUS,53284a815,0.html>), dostęp 15 lipca 2014 r.

⁽⁵⁹⁾ Czeczeński prawnik (b), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

2.4.3. Przyczyny zabójstw honorowych

Dwie najczęściej wymieniane przyczyny zabójstw honorowych to niewierność i utrata przez kobietę dziewictwa przed ślubem. Nie zawsze jednak ludziom z zewnątrz łatwo jest dowiedzieć się więcej na temat okoliczności zabójstw honorowych ⁽⁶⁰⁾.

Niewierność niekoniecznie musi mieć charakter seksualny, by reakcją na nią stało się zabójstwo honorowe. Według czeczeńskiego prawnika kobiecie nie wolno przebywać sam na sam z mężczyzną. Kobieta i mężczyzna niebędący parą muszą zachowywać dystans fizyczny. Jeśli ktoś zrobi zdjęcie kobiecie i mężczyźnie w niestosownej sytuacji i wyśle je do jej rodziny, może to wystarczyć, by wzbudzić podejrzenia o niewierność ⁽⁶¹⁾. Według HRW ryzyko zabójstwa honorowego może także wiązać się z flirtem przez SMS ⁽⁶²⁾.

Porywanie kobiet na żony (zob. także rozdz. 6) nie zostało przez Landinfo wymienione jako okoliczność prowadząca zazwyczaj do zabójstwa honorowego. Według Pomocy Obywatelskiej porwania takie mogą jednak prowadzić do zabójstw honorowych, choć nie jest to częsty powód ⁽⁶³⁾. Fakt, że porwana kobieta spędziła noc w domu porywacza, a następnie wróciła do rodzinnego domu, to hańba dla jej bliskich ⁽⁶⁴⁾.

Centrum ANNA w Moskwie, którego głównym zadaniem jest zgłaszanie przemocy wobec kobiet, w swoim raporcie wymienia kilka sytuacji, które mogą prowadzić do zabójstwa honorowego. Jest to m.in. odmowa zawarcia związku małżeńskiego z osobą wybraną przez rodzinę (zaaranżowane małżeństwo), co może doprowadzić do zabójstwa honorowego, podobnie jak rozwód, jeśli wystąpi o niego kobieta ⁽⁶⁵⁾.

Inne źródła poinformowały Landinfo, że rozwody i spory o prawo do kontaktów z dziećmi zasadniczo nie prowadzą do zabójstw honorowych ⁽⁶⁶⁾.

Wśród przyczyn zabójstw honorowych centrum ANNA wymienia także gwałt, nadmieniając, że w takich przypadkach to właśnie kobiety często uznawane są za winne ⁽⁶⁷⁾. Źródła Landinfo nie wspominają jednak o gwałcie jako o typowej przyczynie zabójstw honorowych ⁽⁶⁸⁾. Według czeczeńskiego prawnika gwałt nie prowadzi zazwyczaj do zabójstwa honorowego. Zależy to raczej od tego, czy uważa się, że kobieta rzeczywiście została zgwałcona, czy też postrzegana jest jako „winna” gwałtu ⁽⁶⁹⁾. Często uznaje się, że same kobiety są odpowiedzialne za gwałt ⁽⁷⁰⁾. Podczas spotkania z Landinfo organizacja International Crisis Group (ICG) powiedziała, iż nie można wykluczyć, że gwałt może prowadzić do zabójstwa honorowego, ale nie mogła przytoczyć żadnych konkretnych przykładów. Bycie ofiarą gwałtu jest powodem takiego wstydu, że fakt ten jest ukrywany, nawet przed rodziną ofiary ⁽⁷¹⁾.

Rosyjska gazeta internetowa „Caucasian Knot” donosiła kilkakrotnie o przypadkach zabójstw honorowych. W czerwcu 2011 r. ojciec dwóch dziewcząt w wieku 15 i 19 lat został zatrzymany przez policję pod zarzutem ich zabójstwa. Ich ciała znaleziono na dziedzińcu przy domu. Mówiono, że dziewczęta zostały zamordowane, ponieważ odmówiły udziału w samobójczym zamachu bombowym. Zbrodnię tę opisano później jako zabójstwo honorowe popełnione przez ojca ⁽⁷²⁾.

⁽⁶⁰⁾ Czeceński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.; czeceński prawnik (b), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.; Memoriał, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.; Markosian, D., Chechen women in mortal fear as president backs Islamic honor killings (Czeczeńki przerażone poparciem zabójstw honorowych przez prezydenta), The Washington Times, 29 kwietnia 2012 r. (<http://www.washingtontimes.com/news/2012/apr/29/chechen-women-in-mortal-fear-as-president-backs-ho/?page=all#>), dostęp 17 września 2014 r.

⁽⁶¹⁾ Czeceński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽⁶²⁾ HRW, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁶³⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkina, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁶⁴⁾ Organizacja pozarządowa, spotkanie w Groznm, listopad 2011 r.

⁽⁶⁵⁾ Krajowe Centrum Zapobiegania Przemocy ANNA, Violence against women in the Russian Federation. Alternative Report to the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (Przemoc wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej. Alternatywne sprawozdanie dla Komitetu ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet), s. 39, lipiec 2010 r. (http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/ANNANCPV_RussianFederation46.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁶⁶⁾ HRW, spotkanie w Moskwie, październik 2013 r., czeceński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.; czeceński prawnik (b), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.; Memoriał, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁶⁷⁾ Krajowe Centrum Zapobiegania Przemocy ANNA, Violence against women in the Russian Federation. Alternative Report to the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (Przemoc wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej. Alternatywne sprawozdanie dla Komitetu ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet), lipiec 2010 r. (http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/ANNANCPV_RussianFederation46.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁶⁸⁾ HRW, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.; ICG, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.; czeceński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października.

⁽⁶⁹⁾ Czeceński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽⁷⁰⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkina, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁷¹⁾ ICG, spotkanie w Oslo, 28 marca 2014 r.

⁽⁷²⁾ Ibragimov, M., A father of two girls detained in Chechnya for suspicion of their murder (Ojciec dwóch dziewcząt zatrzymany pod zarzutem ich morderstwa), Caucasian Knot, 29 czerwca 2011 r., (<http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/17602/>) dostęp 11 lutego 2014 r.

We wrześniu 2011 r. mężczyzna z obwodu Kurchaloj, położonego na południowy wschód od Groznego, zgłosił się na policję i przyznał do zabicia bliskiej krewnej za niemoralne zachowanie. Do morderstwa doszło rzekomo w kwietniu tego roku, a 21-letnia kobieta znajdowała się na oficjalnej liście osób zaginionych. Według autorów artykułu egzekucje bez sądu kobiet i dziewcząt podejrzewanych o niemoralne zachowanie i utrzymywanie związków pozamałżeńskich od dawna postrzegane były w Czeczenii jako akceptowalna kara. W artykule czytamy, że przez honorowe zabójstwo kobiety, która zachowuje się niegodnie, rodzina zmywa plamę na honorze. W takich przypadkach nie organizuje się pogrzebu, a zniknięcie kobiety tłumaczy się często odwiedzinami u odległych krewnych.

Choć wydaje się, że w Czeczenii istnieje tradycja zabójstw honorowych, jeden z mieszkańców powiedział gazecie „Caucasian Knot”, że w przeszłości niewierność karano w inny sposób. Wspomniane zostały rygorystyczne wymagania w zakresie udowodnienia niewierności, a w takim przypadku zagrożona była ona karą cielesną, ale nie pozbawieniem życia. Według tego samego źródła obecnie nie trzeba wiele, aby krewni popełnili morderstwo, by wymazać „ujmę na honorze”⁽⁷³⁾. Na przykład w listopadzie 2013 r. 19-letnia dziewczyna została rzekomo zabita przez swojego brata za niemoralne zachowanie⁽⁷⁴⁾.

2.4.4. Zmiany dotyczące sprawców zabójstw honorowych

Zabójstwa honorowe są w tradycyjnym rozumieniu popełniane przez bliskich krewnych, takich jak ojciec czy brat. Syn nie może zabić matki w imię honoru. Zabójstwa musi w takim przypadku dokonać ojciec lub brat. Jeśli kobieta nie ma ojca ani brata, zabójstwa mogą dokonać inni krewni ze strony ojca⁽⁷⁵⁾.

Kilka źródeł podawało jednak, że w ostatnim czasie⁽⁷⁶⁾ kobiety w Czeczenii były mordowane przez osoby niebędące ich bliskimi krewnymi. Źródła te określały takie zbrodnie jako zabójstwa honorowe, ale nie w tradycyjnym znaczeniu tego pojęcia⁽⁷⁷⁾. Komitet Pomocy Obywatelskiej reprezentowany przez Swietłanę Gannuszkina stwierdził, że zabójstwo dokonane przez wujka także ma na celu przywrócenie dobrego imienia rodzinie, jeżeli sprawca uważa, że kobieta zachowała się niemoralnie. Gannuszkin interpretuje ten fakt jako oznakę przyzwolenia na wszelkie działania wobec kobiet, które nie postępują zgodnie z nakazem Ramzana Kadyrowa dotyczącym cnotliwego zachowania⁽⁷⁸⁾.

Organizacje International Crisis Group (ICG) oraz Human Rights Watch (HRW) wspomniały, że kilka kobiet zostało niedawno zabitych przez dalszych krewnych pracujących w administracji publicznej. Uznają oni, że należą do kultury, która musi chronić swoje tradycje. Do dokonania zabójstwa honorowego nie jest potrzebne przyzwolenie najbliższych krewnych (rodziców kobiety)⁽⁷⁹⁾. Komitetowi Pomocy Obywatelskiej znane były przypadki kobiet, które próbowały chronić swoje córki, ale dalsi krewni popełniali zabójstwo honorowe wbrew życzeniu rodziców. Wspomniano incydent, w którym dwóch wujów pracujących w policji dopuściło się zabójstwa siostrzenicy ze względu na jej zachowanie⁽⁸⁰⁾. Landinfo nie dysponuje szerszymi informacjami na temat motywów tych zabójstw.

Według Komitetu Pomocy Obywatelskiej do przemocy wobec kobiet dochodzi pod sztandarami „przywracania tradycji”. Organizacji znany był też przypadek dwóch rozwiedzionych siostr mieszkających z dziećmi, które aby się utrzymać, założyły wspólnie z kuzynką firmę zajmującą się myciem samochodów. Wszystkie trzy zostały zastrzelone, a ich ciała ukryte. Według Komitetu Pomocy Obywatelskiej zabójstw tych nie dokonali krewni, a kobiety straciły życie ze względu na swój niezależny tryb życia i sprzeniewierzenie się czeczeńskiej tradycji. W sprawie nie podjęto oficjalnego dochodzenia⁽⁸¹⁾.

Komitet Pomocy Obywatelskiej, który blisko współpracuje z organizacjami niosącymi pomoc Czeczenkom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji, został poinformowany o gwałtach na kobietach dokonywanych przez

⁽⁷³⁾ Ibragimov, M., In Chechnya, local resident confesses of murdering his female relative (Mieszkaniec Czeczenii przyznaje się do zamordowania krewnej), Caucasian Knot, 19 września 2011 r. (<http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/18419/>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁷⁴⁾ Ibragimov, M., In Chechnya, local resident is suspected of "honour killing" (Mieszkaniec Czeczenii podejrzany o dokonanie „zabójstwa honorowego”), Caucasian Knot, 25 listopada 2013 r., (<http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/26471/>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁷⁵⁾ Czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.; Swietłana Gannuszkin, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁷⁶⁾ Źródła nie uściśliły znaczenia określenia „w ostatnim czasie”, ale przytoczone przez nie przykłady dotyczą wydarzeń, do których doszło przez ostatnie dwa lata.

⁽⁷⁷⁾ HRW, spotkanie w Moskwie, październik 2013 r.; Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkin, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.; ICG, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁷⁸⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkin, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁷⁹⁾ HRW, spotkanie w Moskwie, październik 2013 r.; ICG, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁸⁰⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkin, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁸¹⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkin, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

mężczyzn pracujących w administracji publicznej. Nagrywali oni te gwałty na wideo, a następnie wysyłali materiał krewnym ofiary, nawołując ich do jej zamordowania⁽⁸²⁾. W 2011 r. do Landinfo dotarła informacja od prawnika z Czeczenii o tym, że swego rodzaju „policja obyczajowa” filmowała pary w sytuacjach intymnych i groziła rozpowszechnieniem materiałów w celu zaszkodzenia kobietom. Prawnik twierdził, że zna około 10 takich przypadków⁽⁸³⁾.

Żaden przedstawiciel władz publicznych nie zasugerował, że „tradycję” zabójstw honorowych należałoby zmienić⁽⁸⁴⁾.

2.5. Pozycja społeczna samotnych kobiet

Więzi rodzinne są zazwyczaj bardzo mocne zarówno w Czeczenii, jak i w Inguszetii. Najbliższa rodzina to także wujowie, ciotki i kuzyni. Członkowie rodzin są za siebie nawzajem odpowiedzialni. Rodzeństwo jest ze sobą tradycyjnie bliżej niż kuzyni, a kuzyni od strony ojca mają z sobą bliższe stosunki niż ci od strony matki⁽⁸⁵⁾.

Mimo tak silnych więzi rodzinnych niektóre kobiety żyją samotnie. W kulturze wciąż funkcjonuje kategoria dalszej rodziny, ale więzy pomiędzy jej poszczególnymi członkami nie są już tak silne jak kiedyś. Wojny nadwerzęły i przecięły więzy rodzinne. Przejmowanie przez rodzinę odpowiedzialności za wszystkich jej członków nie jest już koniecznością. Nie wszystkie rodziny są jak dawniej gotowe przejąć opiekę nad samotnymi krewnymi, np. nad samotnymi kobietami. Społeczeństwo czeczeńskie stało się nieco bardziej indywidualistyczne, a ludność odczuwa skutki wyczerpujących wojen. Wielu mężczyzn opuściło kraj, zostało zabitych lub zniknęło, a wiele kobiet zostało bez żadnego wsparcia. Wiele straciło krewnych⁽⁸⁶⁾.

Według dwóch źródeł samotne kobiety na Kaukazie Północnym są w niekorzystnej sytuacji i nie mają żadnej ochrony. Rodzina jest silną jednostką dopóty, dopóki na jej czele stoi mężczyzna. Jest wiele rodzin bez mężczyzn, a na kobiety spada w nich olbrzymi ciężar, co powoduje, że stają się szczególnie narażone⁽⁸⁷⁾. Dla Czeczenek bardzo ważne jest bycie zamężną oraz znajdowanie się pod ochroną mężczyzny. Kobiety niezamężne są bardziej narażone niż te mające męża. Panny mogą być w gorszej sytuacji niż inne kobiety, na przykład gdy mają w rodzinie rebeliantów⁽⁸⁸⁾.

Organizacja międzynarodowa działająca na terenie Kaukazu Północnego stwierdziła, że dla kobiet niezamężnych bardzo ważne może być posiadanie braci, którzy mogą je chronić. Jeśli kobieta ma złą reputację, nie jest chroniona i może z łatwością stać się ofiarą⁽⁸⁹⁾.

Jako przykład tego, jak ważna jest ochrona ze strony męża lub brata, dwa źródła wyjaśniły, że jeśli kobieta ma zamiar studiować poza terytorium Czeczenii, musi udać się tam w towarzystwie brata lub mieszkać u krewnych. Nawet w dobrze wykształconych rodzinach istnieje tradycja, że kobiety wyjeżdżające z rodzinnych okolic czynią to w towarzystwie bliskiego krewnego płci męskiej⁽⁹⁰⁾.

Uważa się, że najmniej narażone na przemoc są kobiety, które mają wielu braci, pieniądze, oraz te, które ogólnie rzecz biorąc, mają lepszy dostęp do zasobów⁽⁹¹⁾.

Według HRW samotna wdowa musi być w stanie dowieść, że była zamężna, jeśli chce być poważana w społeczeństwie. W przeciwnym razie znajdzie się w trudnym położeniu, a jej status społeczny będzie niski⁽⁹²⁾.

⁽⁸²⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkina, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽⁸³⁾ Czeczeński prawnik (c), spotkanie w Groznm, listopad 2011 r.

⁽⁸⁴⁾ HRW, Kampania notliwości kobiet w Czeczenii za rządów Ramzana Kadyrowa, 29 października 2012 r., (<http://www.hrw.org/news/2012/10/29/virtue-campaign-women-chechnya-under-ramzan-kadyrov>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁸⁵⁾ Organizacja pozarządowa w Groznm, spotkanie w czerwcu 2009 r.

⁽⁸⁶⁾ Przedstawiciele organizacji międzynarodowej działającej na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.; organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w czerwcu 2009 r.

⁽⁸⁷⁾ HRW, Moskwa, wywiad telefoniczny, luty 2009 r.; międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽⁸⁸⁾ Organizacja zajmująca się prawami człowieka na Kaukazie Północnym, spotkanie we Władykaukazie, czerwiec 2009 r. Następująca publikacja Landinfo zawiera szersze informacje na temat Czeczenek, które mogą stać się ofiarami przemocy ze względu na przynależność do ruchów rebelianckich albo przez własną działalność, albo jako krewnie rebeliantów: Landinfo, Situasjonen for tsjetsjenske opprøreres familiemedlemmer (Sytuacja członków rodzin czeczeńskich rebeliantów), 21 maja 2012 r., (http://www.landinfo.no/asset/2079/1/2079_1.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽⁸⁹⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽⁹⁰⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (c), spotkanie w Moskwie, luty 2010 r.; czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽⁹¹⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r.

⁽⁹²⁾ HRW, Moskwa, wywiad telefoniczny, luty 2009 r.

3. Przemoc domowa

3.1. Zakres przemocy domowej

Przemoc domowa nie występuje jako osobne pojęcie w rosyjskim kodeksie karnym⁽⁹³⁾, a zatem brak jest jej definicji prawnej⁽⁹⁴⁾. Opracowano projekt ustawy mającej na celu rozwiązanie problemu przemocy domowej z zastosowaniem zarówno środków prawnych, jak i innych⁽⁹⁵⁾. Landinfo nie udało się jednak dotrzeć do informacji o tym, by taka ustawa została przyjęta. Jako że przemoc domowa nie pojawia się w zapisach kodeksu karnego, ofiary muszą zdobyć dowody pozwalające na przeprowadzenie postępowania na mocy przepisów dotyczących innych przestępstw⁽⁹⁶⁾. Policja często kwalifikuje doniesienia w tym zakresie jako „chuligaństwo”, „pobicie” czy „spowodowanie uszczerbku na zdrowiu”⁽⁹⁷⁾.

Mało jest dostępnych danych na temat skali problemu przemocy domowej, szczególnie za okres ostatnich trzech lat⁽⁹⁸⁾. Według policyjnych statystyk do 40% wszystkich przestępstw z użyciem przemocy w Rosji dochodzi w rodzinie⁽⁹⁹⁾. W sprawozdaniu z 2010 r. podano, że co roku 14 000 kobiet w Rosji ginie z ręki mężów lub innych krewnych⁽¹⁰⁰⁾. Według amerykańskiego Departamentu Stanu, który podaje dane za Rosyjską Federalną Państwową Służbą Statystyczną, w 2011 r. w Rosji ofiarą przemocy domowej padło 21 400 kobiet. Trudno dotrzeć do wiarygodnych danych, jako że policja niechętnie przyjmuje zgłoszenia dotyczące przemocy domowej. W Rosji zdarzenia tego typu postrzegane są jako sprawy rodzinne, które powinny być rozwiązywane samodzielnie przez małżonków. Wiele osób decyduje się nie zgłaszać tego rodzaju zająć.

Według przedstawiciela organizacji międzynarodowej działającej w regionie Kaukazu Północnego badanie ankietowe dotyczące przemocy wobec kobiet w Czeczenii, Inguszetii i Dagestanie, w ramach którego przeprowadzono rozmowy zarówno z mężczyznami, jak i kobietami, wykazało, że przemoc wyrządzona przez małżonka czy konkubenta jest najpowszechniejszym rodzajem przemocy, oprócz porwań kobiet na żony⁽¹⁰¹⁾.

Rosyjska organizacja pozarządowa Kobiety z Obwodu Donieckiego przeprowadziła w 2011 r. badanie ankietowe na temat przemocy domowej w Czeczenii. W badaniu wzięło udział 179 osób (80% kobiet i 20% mężczyzn). Na podstawie badania wyciągnięto wnioski, że przemoc domowa jest w Czeczenii powszechnym zjawiskiem. Wszyscy ankietowani spotkali się z przemocą w jakiejś formie. Wszystkie odpowiedzi obejmowały uwagi na temat przemocy w rodzinie. Jasne było także, że przemoc na tle seksualnym w Czeczenii nie jest tematem dyskusji, nie jest brana pod uwagę, a szczególnie trudno jest rozmawiać o tego rodzaju nadużyciach popełnianych przez małżonka⁽¹⁰²⁾.

Uznaje się, że skala zjawiska przemocy domowej w Czeczenii zwiększyła się w ciągu ostatnich kilkunastu lat⁽¹⁰³⁾. Według danych zebranych przez Landinfo na ten temat jest wiele przyczyn tego zjawiska. Jednym z najważniejszych powodów wydaje się zmiana ogólnego stosunku do kobiet. Mają na to wpływ oficjalne oświadczenia

⁽⁹³⁾ Federacja Rosyjska, Kodeks karny Federacji Rosyjskiej, 13 czerwca 1996 (<https://www.unodc.org/tldb/showDocument.do?documentUid=8546>), dostęp 3 września 2014 r.

⁽⁹⁴⁾ Departament Stanu USA, 2013. Country Report on Human Rights Practices for 2013: Russia (Krajowe sprawozdanie na temat praktyk w zakresie praw człowieka w roku 2013: Rosja), 27 lutego 2014 r. (http://www.refworld.org/publisher/USDOS/ANNUALREPORT/RUS/53284a815_0.html), dostęp 15 lipca 2014 r., s. 44.

⁽⁹⁵⁾ IRB (Kanadyjska Rada ds. Imigracji i Uchodźców). Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010–2013) (Rosja: przemoc w rodzinie; środki i ochrona dostępna dla ofiar przemocy w rodzinie; służby wsparcia i dostępność schronisk (2010–2013)), 15 listopada 2013 r. (http://www.ecoi.net/local_link/264540/378302_en.html), dostęp 27 sierpnia 2014 r.

⁽⁹⁶⁾ Baczyńska, G. Victims of domestic violence face uphill battle for protection in Russia (Ofiary przemocy domowej toczą nierówną walkę o ochronę w Rosji), Reuters, 20 sierpnia 2013 r. (<http://www.reuters.com/article/2013/08/20/us-russia-women-violence-idUSBRE97JOCX20130820>), dostęp 16 września 2014 r.

⁽⁹⁷⁾ CORI, dvs. Badania i informacje o krajach pochodzenia (październik 2010 r.). Sprawozdanie krajowe: Federacja Rosyjska, s. 87. Londyn, CORI (<http://www.refworld.org/docid/4dc900a62.html>), dostęp 16 września 2014 r.

⁽⁹⁸⁾ IRB (Kanadyjska Rada ds. Imigracji i Uchodźców). Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010–2013) (Rosja: Przemoc w rodzinie; środki i ochrona dostępna dla ofiar przemocy w rodzinie; służby wsparcia i dostępność schronisk (2010–2013)), 15 listopada 2013 r. (http://www.ecoi.net/local_link/264540/378302_en.html), dostęp 27 sierpnia 2014 r.

⁽⁹⁹⁾ Baczyńska, G. Victims of domestic violence face uphill battle for protection in Russia (Ofiary przemocy domowej toczą nierówną walkę o ochronę w Rosji), Reuters, 20 sierpnia 2013 r. (<http://www.reuters.com/article/2013/08/20/us-russia-women-violence-idUSBRE97JOCX20130820>), dostęp 16 września 2014 r.

⁽¹⁰⁰⁾ Krajowe Centrum Zapobiegania Przemocy ANNA, Violence against women in the Russian Federation. Alternative Report to the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (Przemoc wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej. Alternatywne sprawozdanie dla Komitetu ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet), lipiec 2010 r. (http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/ANNANCPV_RussianFederation46.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹⁰¹⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, maj 2009 r.

⁽¹⁰²⁾ Źródło dyplomatyczne, 26 października 2012 r., dostęp do raportu ograniczony.

⁽¹⁰³⁾ Khatueva, Z., The Chechen Mentality. Open Democracy (Mentalność czeczeńska. Otwarta demokracja), 19 lipca 2012 r. (<https://www.opendemocracy.net/od-russia/zura-khatueva/%E2%80%98-chechen-mentality%E2%80%99>), dostęp 16 września 2014 r.; prawnik czeczeński (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

władz, w których opisuje się kobiety jako własność ich mężów oraz zachęca się do przemocy wobec kobiet mających „swobodne obyczaje”⁽¹⁰⁴⁾.

3.2. Zgłoszenia na policję

Powszechnym problemem w Rosji jest rzadkie zgłaszanie przypadków przemocy w rodzinie oraz występowanie na drogę sądową przeciw sprawcom. Amerykański Departament Stanu informuje, że policjanci często wpływają na ofiary, odwołując je od zgłaszania przestępstw. W większości spraw, w których dojdzie do zgłoszenia, postępowanie zostaje odrzucone z przyczyn technicznych lub osobę zgłaszającą kieruje się do procedury rozjemczej w celu rozwiązania konfliktu w rodzinie. Niechęć kobiet do zgłaszania przestępstw wiąże się z brakiem zaufania do policji i wymiaru sprawiedliwości, ich sytuacją finansową, groźbami ze strony męża oraz stygmatyzacją społeczną ofiar przemocy, której dopuszczają się mężowie⁽¹⁰⁵⁾.

W jednym z raportów ONZ wyrażono obawy związane z faktem, że przemoc domowa w Rosji uznawana jest za prywatną sprawę, a od ofiar oczekuje się, że same będą radzić sobie z takimi sytuacjami⁽¹⁰⁶⁾. W innym raporcie ONZ z 2012 r. wyrażono zaniepokojenie faktem, że zgłaszana jest jedynie niewielka liczba zdarzeń związanych z przemocą domową oraz przemocą wobec kobiet, w tym z gwałtem małżeńskim. Komitet odnosi się także do braku definicji przemocy domowej w ustawodawstwie rosyjskim. W raporcie omówiono ogólnie warunki panujące w Rosji, a nie konkretnie na Kaukazie Północnym⁽¹⁰⁷⁾.

Wyżej wspomniane badanie (zob. podrozdz. 3.1) dotyczące przemocy wobec kobiet na Kaukazie Północnym wykazało, że większość ankietowanych kobiet uważa, że w większości przypadków kobiety nie zgłaszają przemocy, której sprawcą jest małżonek czy konkubent z obawy przed rozwodem i utratą dzieci⁽¹⁰⁸⁾. Fakt ten potwierdzają dwa źródła⁽¹⁰⁹⁾. Jeżeli kobieta zwróciłaby się do sądu w sprawie przemocy w rodzinie, nadwerżyłoby to jej relację z rodziną męża, co stanowiłoby ryzyko utraty przez nią prawa do opieki nad dziećmi. Kobiety zgłaszające przypadki przemocy domowej pozostaną w stosunkach z tymi członkami własnej rodziny, którzy je wesprą, ale stracą kontakt z rodziną męża. Jeśli własna rodzina nie poprze kobiety będącej ofiarą przemocy, z trudem przyjdzie jej zgłoszenie przestępstwa. Większość rodzin będzie jednak przeciwna złożeniu doniesienia. Rodzina wie, że spowoduje to szereg problemów, i będzie się starała tego uniknąć⁽¹¹⁰⁾. Kilka źródeł stwierdziło także, że przemoc domowa jest ogólnie rzecz biorąc tematem tabu i sprawą, którą należy załatwić w rodzinie⁽¹¹¹⁾.

Przedstawiciel jednej z organizacji międzynarodowych powiedział także, że Czeczenka będąca ofiarą przemocy nie zgłosiłaby jej nawet, gdyby miała do tego prawo. Powstrzymałaby ją przed tym rodzina, która znalazłaby sposób na to, by sprawa nie wyszła na jaw. Przedstawiciel rozwinął ten temat, mówiąc, że nawet gdyby kobieta rzeczywiście zgłosiła zdarzenie, policja i tak nie podjęłaby żadnych działań. Już Rosjance niełatwo byłoby zgłosić takie przestępstwo, a jeszcze trudniejsze byłoby to dla kobiet w Czeczenii i Inguszetii⁽¹¹²⁾. Informacje te potwierdza organizacja pozarządowa działająca w Moskwie. Bardzo nieliczne kobiety na Kaukazie Północnym zgłaszają przypadki stosowania wobec nich przemocy. Tradycyjnie to rodzina, nie policja, rozwiązuje takie problemy⁽¹¹³⁾.

Organizacja pozarządowa w Groznym, działająca na rzecz ochrony praw kobiet poprzez doradztwo psychologiczne i prawne, oświadczyła, że jeżeli kobieta zgłosi przypadek przemocy domowej na policję, mąż będzie wywierał na

⁽¹⁰⁴⁾ Markosian, D., Chechen women in mortal fear as president backs Islamic honor killings (Czeczenki przerażone poparciem przez prezydenta zabójstw honorowych), *The Washington Times*, 29 kwietnia 2012 r. (<http://www.washingtontimes.com/news/2012/apr/29/chechen-women-in-mortal-fear-as-president-backs-ho/?page=all#!>), dostęp 17 września 2014 r.

⁽¹⁰⁵⁾ Departament Stanu USA, 2011, Raport na temat praw człowieka: Rosja, 24 maja 2012 r. (<http://www.refworld.org/docid/4fc75a6b73.html>), dostęp 11 lutego 2014 r., s. 43.

⁽¹⁰⁶⁾ Konwencja ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Końcowe sprostowanie Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet. Federacja Rosyjska, 16 sierpnia 2010 r. (<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/cedaws46.htm>), dostęp 13 lutego 2014 r.

⁽¹⁰⁷⁾ Komitet ONZ przeciw Torturom, Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation, adopted by the Committee at its forty-ninth session (29 October – 23 November 2012) (Końcowe sprostowanie na temat piątego okresowego sprawozdania Federacji Rosyjskiej przyjęte przez Komitet podczas jego czterdziestego dziewiątego posiedzenia, 29 października – 23 listopada 2012 r.), 11 grudnia 2012 r. (http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/83_unconcluding2_83_unconcluding2_en.pdf), dostęp 13 lutego 2014 r.

⁽¹⁰⁸⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r.

⁽¹⁰⁹⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (a), spotkanie 30 października 2012 r.; czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽¹¹⁰⁾ Czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽¹¹¹⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietlana Gannuszkina, spotkanie w Moskwie, 31 października 2012 r.; Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r.; organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (a), spotkanie 30 października 2012 r.

⁽¹¹²⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽¹¹³⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (a), spotkanie w listopadzie 2011 r.

nią presję, aby uzyskać rozwód. Organizacja zaznaczyła także, że zgłoszenie przemocy domowej władzom nie jest realistyczną możliwością dla kobiet. Nie pozwala na to społeczeństwo Czeczenii i Inguszetii ⁽¹¹⁴⁾.

3.3. Postępowanie karne i możliwość uzyskania pomocy

Kobiety w Czeczenii rzadko dochodzą swoich praw w związku z przemocą domową na drodze sądowej ⁽¹¹⁵⁾. Podczas spotkania w Moskwie w październiku 2013 r. czeczeński prawnik powiedział, że nieliczne przypadki przemocy domowej rozpatrywane przez sądy dotyczą szczególnie brutalnych zająć ⁽¹¹⁶⁾. Prawniki przytoczyli przykład sprawy, w której mąż otrzymał wyrok pozbawienia wolności na osiem miesięcy w zawieszeniu za przemoc wobec żony. W innej sprawie męża pozbawiono wolności na dziewięć miesięcy ze skutkiem natychmiastowym. W trzeciej sprawie od męża zasądono grzywnę w wysokości 8000 rubli. We wszystkich tych przypadkach kobiety po zakończeniu postępowania zostały same. Prawo opieki nad dziećmi przyznano ojcu lub jego krewnym. Wszelkie stosunki z rodziną męża zostały zerwane, choć kobiety pozostawały w kontakcie z własnymi rodzinami. Prawniki stwierdzili, że do rzadkości należą przypadki skazania mężczyzn za tego rodzaju przestępstwa i że należy je traktować jako wyjątki. Jeżeli już mężczyzna zostaje skazany za przemoc wobec kobiety, wymierzona mu kara jest łagodniejsza niż w innych przypadkach stosowania przemocy.

Prawniki znali także przypadki samobójstw kobiet, nad którymi znęcali się mężowie, a które nie potrafiły dłużej poradzić sobie z tą sytuacją. Samobójstwa nie są jednak odnotowywane przez policję, a co za tym idzie liczba takich zdarzeń jest nieznaną.

Na terenie Federacji Rosyjskiej istnieją 23 publiczne ośrodki opiekujące się ofiarami przemocy, szczególnie zaś kobietami. Są one opłacane przez władze lokalne i mają służyć społecznościom lokalnym, a zatem miejsca przyznawane są jedynie zameldowanym mieszkańcom ⁽¹¹⁷⁾. Na Kaukazie Północnym nie ma ani jednego takiego schroniska. Według organizacji pozarządowej z Groznego reputacja kobiety bardzo by ucierpiała, gdyby wydało się, że skontaktowała się z takim ośrodkiem ⁽¹¹⁸⁾.

Zgodnie z wiedzą Landinfo w Federacji Rosyjskiej praktycznie nie ma żadnych organizacji pozarządowych prowadzących tego rodzaju placówki. Informację tę potwierdziło w sprawozdaniu z 2010 r. centrum ANNA oraz w 2013 r. adiunkt z Brooklyn College w Nowym Jorku, zajmujący się badaniami nad przemocą wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej ⁽¹¹⁹⁾.

⁽¹¹⁴⁾ Organizacja pozarządowa w Groznych, spotkanie w czerwcu 2009 r.

⁽¹¹⁵⁾ Khatueva, Z., *The Chechen Mentality. Open Democracy (Mentalność czeczeńska. Otwarta demokracja)*, 19 lipca 2012 r. (<https://www.opendemocracy.net/od-russia/zura-khatueva/%E2%80%98-chechen-mentality%E2%80%99>), dostęp 16 września 2014 r.; prawnik czeczeński (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽¹¹⁶⁾ Czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽¹¹⁷⁾ IRB Canada, Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010–2013) (Rosja: Przemoc w rodzinie; środki i ochrona dostępna dla ofiar przemocy w rodzinie; służby wsparcia i dostępność schronisk (2010–2013)), 15 listopada 2013 r. (<http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/ResRec/RirRdi/Pages/index.aspx?doc=454905&pls=1>), dostęp 4 września 2014 r.

⁽¹¹⁸⁾ Organizacja pozarządowa w Groznych, spotkanie w czerwcu 2009 r.

⁽¹¹⁹⁾ Krajowe Centrum Zapobiegania Przemocy ANNA, *Violence against women in the Russian Federation. Alternative Report to the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (Przemoc wobec kobiet w Federacji Rosyjskiej. Alternatywne sprawozdanie dla Komitetu ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet)*, lipiec 2010 r. (http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/ANNANCPV_RussianFederation46.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.; IRB Canada, Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010–2013) (Rosja: Przemoc w rodzinie; środki i ochrona dostępna dla ofiar przemocy w rodzinie; służby wsparcia i dostępność schronisk (2010–2013)), 15 listopada 2013 r. (<http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/ResRec/RirRdi/Pages/index.aspx?doc=454905&pls=1>), dostęp 4 września 2014 r.

4. Gwałty

Zgodnie z art. 131 rosyjskiego kodeksu karnego gwałt jest przestępstwem ⁽¹²⁰⁾. Skala problemu w Czeczenii i innych częściach regionu nie jest znana, jako że takich przypadków zazwyczaj się nie zgłasza. Według Gannuszki gwałty w Czeczenii i reszcie Kaukazu Północnego są częste, a dla wielu dziewczynek stają się pierwszym doświadczeniem seksualnym ⁽¹²¹⁾. Według czeczeńskiego prawnika do gwałtów dochodzi także podczas przesłuchań na policji. Prawniki powiedzieli, że sam słyszał, jak policjanci rozmawiają na ten temat. Informacje o gwałtach są jednak utajniane ⁽¹²²⁾.

Gwałt stanowi w Czeczenii temat tabu i nie rozmawia się o nim. Jeżeli wyjdzie na jaw, zgwałcona kobieta zostaje napiętnowana i znajduje się na marginesie społeczeństwa. Według przedstawiciela jednej z organizacji międzynarodowych w Czeczenii zgwałcona kobieta prawdopodobnie nie może liczyć na żadną pomoc. Często ofiary gwałtów są odsyłane przez rodziny, które byłyby narażone na napiętnowanie i izolację, gdyby gwałt wyszedł na jaw. Większa otwartość panuje w stosunku do gwałtu na nieletnich. Nieletnia nie jest postrzegana jako winna, tak jak byłoby to w przypadku kobiety dorosłej, a zatem sytuacja rodziny skrzywdzonego dziecka nie jest aż tak hańbiąca ⁽¹²³⁾. Powszechnie wyznawanym poglądem jest jednak to, że zgwałcona kobieta sama jest sobie winna. W wielu przypadkach nawet same ofiary tak o sobie myślą ⁽¹²⁴⁾.

Według jednej z organizacji pozarządowych z Moskwy gwałtów w Czeczenii praktycznie się nie zgłasza. Gwałt małżeński w ogóle nie jest uważany za gwałt ⁽¹²⁵⁾. Swietłana Gannuszki z Komitetu Pomocy Obywatelskiej nie zna przypadków żadnego zgłoszenia gwałtu w Czeczenii, ale nie wyklucza, że mogło ono mieć miejsce.

Według amerykańskiego Departamentu Stanu w całej Rosji w 2011 r. sądy rozpoznały 3642 sprawy o gwałt. W 2010 r. było ich 4221. Brak danych za 2012 r. W jednym z raportów Departamentu Stanu jako przyczyny tak niewielkiej liczby przypadków rozpatrywanych przed sąd wymienia się obawę przed napiętnowaniem społecznym oraz brak wsparcia ze strony władz. Raport nie zawiera żadnej ogólnej analizy dotyczącej rozstrzygnięć w sprawach ⁽¹²⁶⁾. Nie podaje się w nim także liczby spraw rozpatrywanych przez sądy w Federacji Rosyjskiej w 2013 r., ale wskazuje się, że ogólna liczba przypadków gwałtu zgłoszonych w pierwszym półroczu 2013 r. spadła o 6% w stosunku do 2012 r. Dane pochodzą z Rosyjskiej Państwowej Federalnej Służby Statystycznej. Brak osobnych danych dla Czeczenii i dla Kaukazu Północnego ⁽¹²⁷⁾.

⁽¹²⁰⁾ (Kodeks karny). Kodeks karny Federacji Rosyjskiej, nr 63-FZ z 13 czerwca 1996 r. (<http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=1747>), dostęp 16 września 2014 r.

⁽¹²¹⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszki, spotkanie w Moskwie, 31 października 2012 r.

⁽¹²²⁾ Czeczeński prawnik (b), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽¹²³⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽¹²⁴⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszki, spotkanie w Moskwie, 31 października 2012 r.

⁽¹²⁵⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (b), spotkanie 30 października 2012 r.

⁽¹²⁶⁾ Departament Stanu USA, 2012. Raport na temat praw człowieka: Rosja. Waszyngton, 19 kwietnia 2013 r. <http://www.refworld.org/country,USDOS,RUS,517e6de89,0.html>, dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹²⁷⁾ Departament Stanu USA, 2013. Raport na temat praw człowieka: Rosja, 27 lutego 2014 r. (<http://www.refworld.org/publisher,USDOS,ANNUALREPORT,RUS,53284a815,0.html>), dostęp 15 lipca 2014 r. Więcej informacji na temat problemu gwałtu w Czeczenii można znaleźć w: Landinfo, Tsjetsjenia: Voldtekt (Czeczenia: Gwałt), 13 września 2013 r. (http://www.landinfo.no/asset/2499/1/2499_1.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

5. Porywanie kobiet na żonę

5.1. Porywanie kobiet na żonę jako część adatu

Porywanie kobiet na żonę jest starą tradycją utrzymującą się w Inguszetii i Czeczenii. Jest ono dopuszczalne na mocy adatu, ale nie prawa szariatu ⁽¹²⁸⁾.

Do porwania kobiety na żonę dochodzi, gdy mężczyzna, przy pomocy innych, porywa kobietę, aby przymusić ją do małżeństwa. Zazwyczaj porwania polegają na zaciągnięciu kobiety przez współników mężczyzny do samochodu i wywiezieniu jej. Kobieta (przyszła panna młoda) trafia do krewnych lub przyjaciół pana młodego. Ci starają się ją przekonać albo przymuszają do zgody na ślub. Delegacja starszyny kontaktuje się z rodziną kobiety i stara się przez negocjacje sformalizować układ ⁽¹²⁹⁾. Często polega to na zapłaceniu rodzinie kobiety lub na wewnętrznym załatwieniu sprawy. Jeśli kobiecie nie uda się uciec i jeśli nie zostanie zwolniona do rana następnego dnia, ma niewielkie szanse na uniknięcie zamążpójścia pod przymusem. Dzieje się tak dlatego, że niezamężna kobieta, która spędzi noc w domu mężczyzny, uznana zostaje za jego żonę ⁽¹³⁰⁾.

W 2008 r. Jane Armstrong napisała, że nie ma rzetelnych danych dotyczących liczby porwań kobiet na żonę w Inguszetii i Czeczenii, ale zakładano zarazem, że prawie połowa małżeństw zaczyna się właśnie od porwania ⁽¹³¹⁾.

W 2009 r. organizacja pozarządowa z Groznego służąca kobietom pomocą psychologiczną i prawną stwierdziła, że z 200 zapytań otrzymanych przez organizację w latach 2008–2009 – 41 przypadków dotyczyło małżeństw pod przymusem oraz porwania kobiet na żonę ⁽¹³²⁾.

W 2010 r. Ramzan Kadyrow wydał rozporządzenie mówiące, że należy zaprzestać porwań kobiet na żonę. Doprowadziło to rzekomo do niewielkiego zmniejszenia się liczby porwań. Według tej samej organizacji pozarządowej do tego rodzaju przypadków wciąż w Czeczenii dochodzi, choć są teraz bardziej skrywane ⁽¹³³⁾.

Według wyżej wspomnianej organizacji pozarządowej z Groznego kobiecie porwanej na żonę, która spędziła noc w domu mężczyzny, bardzo trudno byłoby odmówić zamążpójścia, a następnie wyjść za kogoś innego ⁽¹³⁴⁾. Rodzina kobiety może przyjąć ją z powrotem, ale pomiędzy rodzinami młodych ludzi zapewne dojdzie do konfrontacji. Jeśli kobieta natychmiast ucieknie i nie spędzi nocy w domu mężczyzny, nie zhańbi rodziny. Porwanie kobiety na żonę zazwyczaj kończy się ślubem, jako że kobieta nie ma innego wyjścia ⁽¹³⁵⁾.

Organizacja pozarządowa z Groznego stwierdziła, że porwanie kobiety na żonę może doprowadzić do niebezpiecznej sytuacji, jeżeli kobieta odmówi małżeństwa i wróci do rodzinnego domu. Jest tak szczególnie w przypadkach, gdy „pan młody” zatrudniony jest w służbach bezpieczeństwa ⁽¹³⁶⁾.

HRW podaje, że porwania kobiet na żonę nie zawsze mają miejsce pod przymusem. Bardzo często dochodzi do nich także w sytuacji, gdy zarówno kobieta, jak i mężczyzna chcą się pobrać, ale ich rodziny są temu przeciwne. To sami młodzi organizują wtedy porwanie, które nie odbywa się wbrew woli panny młodej, a raczej ma charakter symboliczny ⁽¹³⁷⁾. Wiele źródeł donosi, że porwania kobiet na żonę mogą odbywać się na zasadzie porozumienia pomiędzy stronami, tak aby uniknąć wysokich kosztów wesela, jako że często gdy dochodzi do porwania, wesela po prostu się nie organizuje ⁽¹³⁸⁾. W Czeczenii śluby zazwyczaj kończą się wielkim weselem dla całej rodziny

⁽¹²⁸⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, s. 82, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹²⁹⁾ Vazayeva, A., Chechen bride snatching on the rise, (Wzrasta liczba przypadków porwań kobiet na żonę w Czeczenii), Institute for War and Peace Reporting, 4 lipca 2003 r. (<http://iwpr.net/report-news/chechen-bride-snatching-rise>), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹³⁰⁾ Armstrong, J., Rage or Romance (Wściekłość czy miłość?), materiał w: Globe and Mail, 26 kwietnia 2008 r. (<http://www.theglobeandmail.com/news/world/rage-or-romance/article959083/?page=all>), dostęp 3 września 2014 r.

⁽¹³¹⁾ Armstrong, J., Rage or Romance? (Wściekłość czy miłość?), materiał w: Globe and Mail, 26 kwietnia 2008 r. (<http://www.theglobeandmail.com/news/world/rage-or-romance/article959083/?page=all>), dostęp 3 września 2014 r.

⁽¹³²⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2009 r.

⁽¹³³⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽¹³⁴⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽¹³⁵⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r. oraz spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽¹³⁶⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w czerwcu 2009 r.

⁽¹³⁷⁾ HRW, Moskwa, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r.

⁽¹³⁸⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.; organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (a), spotkanie 30 października 2012 r.

i wszystkich mieszkańców wsi, ale o liczbie zaproszonych gości decydują konkretne okoliczności, takie jak zamieszkałość rodziny ⁽¹³⁹⁾.

5.2. Zgłaszanie porwań kobiet na żonę

Porwanie kobiety na żonę nie jest ujęte w rosyjskim kodeksie karnym, ale podlega karze zgodnie z art. 126 federalnego kodeksu karnego dotyczącym uprowadzenia. Według kodeksu karnego, jeżeli porywacz dobrowolnie zwolni ofiarę i nie popełni żadnego innego przestępstwa, odstępuje się od wymierzenia kary ⁽¹⁴⁰⁾.

W praktyce porywacze kobiet na żonę nie są w majestacie prawa karani. Według wypowiedzi przedstawiciela jednej z organizacji międzynarodowych z lutego 2009 r. na Kaukazie Północnym rzadko kiedy zgłasza się na policję przypadki porwania kobiet na żonę albo małżeństwa pod przymusem, jako że uznawane są one za sprawy rodzinne ⁽¹⁴¹⁾.

Po rozporządzeniu Ramzana Kadyrowa w 2010 r. założono, że sytuacja może się zmienić i że może być łatwiej zgłaszać władzom przypadki porwań kobiet na żonę ⁽¹⁴²⁾. Według Swietłany Gannuszkiny z Komitetu Pomocy Obywatelskiej i HRW można już doszukać się kilku przykładów mężczyzn skazanych za porwanie kobiet na żonę ⁽¹⁴³⁾. HRW podaje, że nawet jeśli sąd orzeknie na korzyść kobiety wszczynającej postępowanie w sprawie porwania na żonę, byłoby jej trudno poślubić innego mężczyznę ⁽¹⁴⁴⁾. Gannuszkina zauważyła, że porwanie kobiety na żonę jest wciąż uznawane za legalne, jeśli dokonuje go jeden z pracowników Kadyrowa, pomimo jego rozporządzenia ⁽¹⁴⁵⁾.

⁽¹³⁹⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.; dobrze poinformowane źródło, korespondencja przez e-mail, marzec 2012 r.

⁽¹⁴⁰⁾ Federacja Rosyjska, Kodeks karny Federacji Rosyjskiej, 13 czerwca 1996 r. (<https://www.unodc.org/tldb/showDocument.do?documentUid=8546>), dostęp 3 września 2014 r.

⁽¹⁴¹⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r.

⁽¹⁴²⁾ HRW, Moskwa, spotkanie w Moskwie, listopad 2011 r.; organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽¹⁴³⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkina, spotkania w Moskwie, 31 października 2012 r. i 28 października 2013 r.; HRW, spotkanie w Moskwie, październik 2013 r.

⁽¹⁴⁴⁾ HRW, spotkanie w Moskwie, listopad 2011 r.

⁽¹⁴⁵⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszkina, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

6. Małżeństwo

6.1. Zarejestrowane związki małżeńskie

Konkubinaty w Rosji istnieje i jest powszechnie akceptowany, ale nie ma żadnych skutków prawnych⁽¹⁴⁶⁾. Zarejestrowany związek małżeński jest jedyną prawną formą wspólnego pożycia w Rosji i jest regulowany przez rosyjskie prawo⁽¹⁴⁷⁾. Małżeństwo zawiera się przez rejestrację w ZAGS (Biuro ds. Aktów Stanu Cywilnego – rejestr ludności). ZAGS to urząd państwowy odpowiadający m.in. za rejestrację stanu cywilnego, narodzin, zgonów i adopcji⁽¹⁴⁸⁾.

Osoby zamierzające zawrzeć związek małżeński muszą przedstawić w ZAGS ważne paszporty, świadectwo rozwodu (jeśli dotyczy) i wypełniony wniosek oraz wnieść stosowną opłatę. W Czeczenii strony muszą także przedłożyć zaświadczenie o stanie zdrowia, potwierdzające, że nie cierpią na gruźlicę ani HIV/AIDS. Wymaganie to wprowadzono w Czeczenii 25 grudnia 2010 r.⁽¹⁴⁹⁾ jako miejscowy przepis, nieujęty w rosyjskim prawodawstwie⁽¹⁵⁰⁾.

Tak jak na pozostałym terytorium Rosji – minimalnym wiekiem zawierania związków małżeńskich w Czeczenii jest 18 lat. Młodzi ludzie mogą też pobrać się w wieku 16 lat, jeśli są ku temu uzasadnione powody, a lokalne władze udzielą na ślub pozwolenia. W wyjątkowych przypadkach władze lokalne mogą zatwierdzić wstąpienie w związek małżeński w wieku 14 lat, choć wymagana jest wtedy zazwyczaj zgoda rodziców. Przykładem wyjątkowych okoliczności może być zabicie dziewczynki w ciąży⁽¹⁵¹⁾.

Według dr Iwony Kaliszewskiej, dziewczęta w Czeczenii stosunkowo często wychodzą za mąż w wieku 15 czy 16 lat⁽¹⁵²⁾. Według przedstawiciela jednej z organizacji pozarządowych z Moskwy dziewczęta na Kaukazie Północnym wydawane są czasem za mąż w wieku 13 czy 14 lat⁽¹⁵³⁾. Często ważną rolę odgrywają tu czynniki gospodarcze, jako że rodzina pana młodego musi wnieść wiano na rzecz rodziny panny młodej⁽¹⁵⁴⁾. Jednakże średni wiek, w którym dziewczęta na Kaukazie Północnym wychodzą za mąż, to 19–20 lat. Rodziny wywierają szczególną presję na kobiety w wieku powyżej 25 lat, aby nakłonić je do zamążpójścia.

Małżeństwa pomiędzy kuzynami w pierwszej i drugiej linii są częste w Dagestanie, ale nie w Czeczenii czy Inguszetii, gdzie związki pomiędzy bliskimi krewnymi nie są dobrze widziane⁽¹⁵⁵⁾. Według przedstawiciela Memoriału na Kaukazie Północnym małżeństwa pomiędzy kuzynami nie były rzadkością na terenach wiejskich w Czeczenii w latach 80. XX w. Część z tych, którzy praktykowali tę tradycję, przeniosła się do większych miast czy obozów dla uchodźców na innych terenach w czasie dwóch wojen w Czeczenii, a w wyniku większej mobilności ten rodzaj małżeństw stał się rzadszy. Związki tego typu w Czeczenii zdarzają się, ale nie są zbyt częste⁽¹⁵⁶⁾.

W Inguszetii małżeństwa pomiędzy kuzynami są bardzo rzadkie. Wyjątek stanowi islamska szkoła – bractwo Batal Khadzji, do którego należy 7–10% mieszkańców republiki. Zawierają oni związki małżeńskie wyłącznie z osobami z tego samego bractwa. Inne bractwa muzułmańskie w Inguszetii nie uznają takich praktyk⁽¹⁵⁷⁾.

⁽¹⁴⁶⁾ Źródło dyplomatyczne, korespondencja przez e-mail, sierpień 2008 r.

⁽¹⁴⁷⁾ Źródło dyplomatyczne, korespondencja przez e-mail, sierpień 2008 r.

⁽¹⁴⁸⁾ Landinfo, Tsjetsjenia – Ekteskap og kvinnens stilling (Czeczenia – Małżeństwo a status kobiety), 1 października 2008 r., ograniczony dostęp.

⁽¹⁴⁹⁾ Ibragimov, M., Chechnya introduces tougher marriage regulations (Czeczenia wprowadza surowsze wymagania dotyczące związków małżeńskich), Caucasian Knot, 27 grudnia 2010 r. (<http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/15650/>), dostęp 25 lutego 2014 r.

⁽¹⁵⁰⁾ Międzynarodowa organizacja humanitarna działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.; Vachagaev, M., spotkanie w Oslo, 8 marca 2013 r.

⁽¹⁵¹⁾ Landinfo, Tsjetsjenia – Ekteskap og kvinnens stilling (Czeczenia – Małżeństwo a status kobiety), 1 października 2008 r., ograniczony dostęp.

⁽¹⁵²⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, s. 98, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹⁵³⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (b), spotkanie 30 października 2012 r.

⁽¹⁵⁴⁾ Źródło z Kaukazu Północnego, korespondencja przez e-mail, 26 lutego 2014 r.

⁽¹⁵⁵⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹⁵⁶⁾ Memoriał z Kaukazu Północnego, korespondencja przez e-mail, 14–15 sierpnia 2013 r.

⁽¹⁵⁷⁾ Memoriał z Kaukazu Północnego, korespondencja przez e-mail, 14–15 sierpnia 2013 r.

6.2. Małżeństwo muzułmańskie

W Czeczenii najczęściej zawiera się związki małżeńskie w obrządku muzułmańskim, tj. ceremonię odprawia imam. Nie jest akceptowane wspólne życie bez wcześniejszego ślubu udzielonego przez imama. Ślub taki nie jest legalny w świetle rosyjskiego prawa, jako że nie został on udzielony przez urzędnika państwowego ani zarejestrowany w ZAGS (¹⁵⁸).

Wiele związków zawieranych na Kaukazie Północnym nie jest rejestrowanych w ZAGS. Rejestracja jest często postrzegana jako pracochłonny proces, a rozwód jest przez nią także bardziej skomplikowany (¹⁵⁹). Małżeństwa nie są więc zwykle rejestrowane. Wiele osób decyduje się na zgłoszenie związku małżeńskiego w ZAGS, tylko jeśli jest to konieczne z praktycznych względów (¹⁶⁰). Według przedstawiciela Memoriału na Kaukazie Północnym 90% małżeństw oficjalnie zarejestrowanych w tym regionie zgłaszanych jest w związku z narodzinami pierwszego dziecka pary (¹⁶¹).

Przedstawiciel organizacji międzynarodowej z Kaukazu Północnego mówi, że imam może dokonać ceremonii nawet pod nieobecność pana młodego. Według prawa szariatu kobieta musi być obecna przy zawieraniu małżeństwa (¹⁶²).

W świetle adatu kobieta o etnicznym pochodzeniu czeczeńskim powinna poślubić mężczyznę takiego samego pochodzenia i wiary muzułmańskiej. Związki pomiędzy Czeczenkami i mężczyznami pochodzenia inguszeckiego nie są rzadkością, jako że obie społeczności wyznają islam i są sobie etnicznie bliskie. Małżeństwa pomiędzy Czeczenkami a mężczyznami o rosyjskiej przynależności etnicznej są bardzo rzadkie i potępiane przez społeczeństwo. Mężczyźni pochodzenia czeczeńskiego mają większą swobodę, jeżeli chodzi o poślubienie kobiet niebędących muzułmankami, ale zazwyczaj wybierają kobiety z własnej społeczności (¹⁶³). Wyznanie jest w takich przypadkach mniej ważne, ale kobieta nie może być niewierząca.

6.3. Miejsce zamieszkania po ślubie

Młode małżeństwa rzadko mieszkają same po ślubie. Zazwyczaj wprowadzają się do domu rodziców męża, przynajmniej do czasu, kiedy będą mogły pozwolić sobie na własny dom. Najmłodszy syn zazwyczaj pozostaje w rodzinnym domu, gdzie mieszka wraz z żoną, podczas gdy jego starsi bracia wyprowadzają się, kiedy uda im się znaleźć własny dom (¹⁶⁴).

Z chwilą zawarcia związku małżeńskiego młode kobiety podejmują szereg zobowiązań, zarazem wobec męża, jak i, nawet w większym stopniu, wobec jego rodziny. Nałożone na nie zostają obowiązki i muszą podporządkować się teściowej (¹⁶⁵).

6.4. Małżeństwo pod przymusem

Zazwyczaj to rodziny uzgadniają między sobą zawarcie małżeństwa, a młodzi ludzie są w mniejszym lub większym stopniu zaangażowani w podjęcie takiej decyzji. Często wywierany jest na nich nacisk. Jeżeli dochodzi do przymusu, to zazwyczaj rodzina panny młodej wiezie prym w aranżowaniu małżeństwa. Istnieją także przypadki, kiedy to rodzice i rodzina mężczyzny odpowiadają za wybór przyszłej małżonki. Małżeństwa pod przymusem zawierane są zarówno w miastach, jak i na terenach wiejskich, ale częstsze są w kręgach mniej wykształconych osób. Wiele osób niedawno przeprowadziło się ze wsi do Groznego, a struktura populacji miasta zmieniła się. Wielu dobrze wykształconych mieszkańców opuściło je kilka lat temu (¹⁶⁶).

(¹⁵⁸) Memoriał z Kaukazu Północnego, korespondencja przez e-mail, 14-15 sierpnia 2013 r.

(¹⁵⁹) Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

(¹⁶⁰) Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (a), spotkanie 30 października 2012 r.

(¹⁶¹) Memoriał z Kaukazu Północnego, korespondencja przez e-mail, 14-15 sierpnia 2013 r.

(¹⁶²) Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, maj 2009 r.

(¹⁶³) Informacje zebrane podczas rozmów z lokalnymi organizacjami pozarządowymi podczas misji rozpoznawczych w latach 2009–2013.

(¹⁶⁴) Informacje zebrane podczas rozmów z lokalnymi organizacjami pozarządowymi podczas misji rozpoznawczych w latach 2009–2013.

(¹⁶⁵) Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 16 września 2014 r.

(¹⁶⁶) Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r.

Według Swietłany Gannuszki z Pomocy Obywatelskiej od chwili upadku Związku Radzieckiego na Kaukazie Północnym zawiera się więcej małżeństw pod przymusem. Mówi ona, że jest to spowodowane dążeniem mężczyzn do kontrolowania swoich żon i córek. Ogólnie rzecz biorąc, mężczyźni wywierają na kobiety większy nacisk niż dawniej ⁽¹⁶⁷⁾.

6.5. Poligamia

Według dr Iwony Kaliszewskiej poligamia jest w Czeczenii stosunkowo nowym zjawiskiem. Dr Kaliszewska doszukuje się przyczyn popularyzacji poligamii w deportacji Czeczenów i Inguszków do Azji Środkowej w 1944 r. w okresie stalinizmu. Mówiła się wtedy, że mężczyźni powinni żenić się z jak największą liczbą kobiet, aby zapewnić przetrwanie narodu ⁽¹⁶⁸⁾.

Pierwotnie poligamia zarezerwowana była dla zamożnych mężczyzn, którzy mogli sobie pozwolić na utrzymanie kilku żon. Według dr Kaliszewskiej wielu mężczyzn na Kaukazie Północnym ma jedną żonę w domu, a drugą tam, gdzie pracują, czyli często w innej części Rosji. Kobiety te zwykle nic nawzajem nie wiedzą o swoim istnieniu. Na Kaukazie Północnym niewierność mężczyzn jest powszechnie akceptowana społecznie, nawet przez kobiety ⁽¹⁶⁹⁾.

Według HRW poligamia jest w Czeczenii społecznie akceptowana. Ramzan Kadyrow zachęca Czeczenów do jej uprawiania. Wśród mieszkańców jest o wiele mniej mężczyzn niż kobiet, a według Kadyrowa poligamia rozwiązuje ten problem. Kadyrow uważa, że mężczyzna może mieć nawet cztery żony. Kadyrow szczególnie zachęca do wielożeństwa funkcjonariuszy policji i służb bezpieczeństwa. Poligamię uprawia się zarówno w miastach, jak i na wsiach. Według HRW kobiety mające status „drugiej żony” są w trudnej sytuacji. Jeśli zostaną przez męża oddalone, nie będą miały żadnych praw, jako że związek nie został nigdy zarejestrowany. Nie mają praw w przypadku podziału majątku i często pozostają z niczym ⁽¹⁷⁰⁾.

Ogólnie rzecz biorąc, Czeczenki nie popierają poligamii, ale stwarza ona możliwości kobietom, które w przeciwnym razie nie miałyby szans na zamążpójście, a zatem w społeczeństwie panują na ten temat mieszane opinie. Wdowy, kobiety opuszczone przez mężów, kobiety z dziećmi lub te w wieku powyżej 35 lat mogą uznać tę praktykę za akceptowalną ⁽¹⁷¹⁾.

⁽¹⁶⁷⁾ Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszki, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.

⁽¹⁶⁸⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹⁶⁹⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹⁷⁰⁾ HRW, Moskwa, wywiad telefoniczny, luty 2009 r., oraz spotkania w Moskwie, listopad 2011 r. i październik 2013 r.

⁽¹⁷¹⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

7. Rozwód

Dane statystyczne dotyczące rozwodów na Kaukazie Północnym nie są reprezentatywne, jako że wielu związków nie rejestruje się w urzędzie stanu cywilnego (ZAGS). W 2012 r. w Czeczenii zarejestrowano 8868 małżeństw. W tym samym roku liczba rozwodów sięgnęła 1184. Oznacza to odsetek na poziomie 6,8 małżeństw i 0,9 rozwodów na 1000 mieszkańców. W całej Rosji stopa rozwodów wynosi ponad 50% ⁽¹⁷²⁾. W Czeczenii pary decydują się na rozwód najczęściej w pierwszym roku pożycia małżeńskiego ⁽¹⁷³⁾.

Pary, które zarejestrowały swój związek w ZAGS, muszą w nim także zgłosić ewentualny rozwód, aby małżeństwo zostało rozwiązane zgodnie z prawem. Jeżeli kobieta powtórnie wyjdzie za mąż podczas ceremonii odprawionej przez imama, nie ma żadnego znaczenia, czy jest w świetle prawa rozwiedziona. Dla imama podstawowe znaczenie ma to, czy rozwód przeprowadzono w myśl zasad islamu i czy przestrzegane były wszystkie stosowne normy. Na przykład kobiecie nie wolno ponownie wyjść za mąż do 90 dni od chwili rozwodu, a przez ten czas musi mieszkać z rodzicami. Imam może zarejestrować nowy związek małżeński kobiety, jeśli jej poprzednie małżeństwo zostało rozwiązane zgodnie z prawem szariatu ⁽¹⁷⁴⁾.

Ogólne wrażenie jest takie, że mniej osób rozwodzi się w Czeczenii niż w całej Rosji. Jest to związane z tradycyjnym modelem rodziny w czeczeńskim społeczeństwie. Podobne wartości wyznawane są w Inguszetii i Dagestanie. Jeśli już dojdzie do rozwodu, kobieta ma szczęście, jeśli może liczyć na czyjąś ochronę. Często to ojciec lub brat musi wystąpić o rozwód w jej imieniu. W takich sytuacjach łatwo o konflikt pomiędzy rodzinami ⁽¹⁷⁵⁾. Jak zauważono w rozdz. 3 i 8, wiele kobiet niechętnie zgadza się na rozwód z obawy przed utratą kontaktu z dziećmi ⁽¹⁷⁶⁾.

Przedstawiciel jednej z organizacji międzynarodowych działających na Kaukazie Północnym powiedział, że wielu mężczyzn nie chce poślubić kobiety, która była już wcześniej mężatką, w związku z czym rozwiedzione kobiety mają trudności ze znalezieniem kolejnego męża. Źródło określiło takie kobiety mianem „naznaczonych”. Jeśli z kobietą mieszkają jej dzieci, jeszcze trudniej będzie jej ponownie wyjść za mąż. Łatwiej jest zawrzeć kolejny związek małżeński kobietom bezdzietnym ⁽¹⁷⁷⁾. Według dr Kaliszewskiej, jeśli mężczyzna ma się ożenić z rozwódką, powinien sam być rozwodnikiem ⁽¹⁷⁸⁾. O tym, czy rozwiedziona kobieta może ponownie wyjść za mąż, decydują indywidualne okoliczności.

Według dr Kaliszewskiej rozwódki mają szczególną pozycję społeczną na Kaukazie Północnym. Zwykle wracają one po rozwodzie do rodzinnego domu. Cieszą się większą swobodą niż inne kobiety, także jeśli chodzi o życie seksualne ⁽¹⁷⁹⁾.

Podczas wizyty przedstawicieli Landinfo w Czeczenii w listopadzie 2011 r. spotkali oni 8–10 Czeczenek pracujących dla zagranicznej organizacji pozarządowej, z których kilka przyznało, że są po rozwodzie. Żadna z kobiet, z którymi rozmawiali przedstawiciele Landinfo, nie powiedziała, że rozwódki nie mogą znaleźć pracy. Ich sytuacja była jednak być może wyjątkowa ze względu na fakt ich zatrudnienia w zagranicznej organizacji pozarządowej.

⁽¹⁷²⁾ GKS (Federal'naja Sluzhba Gosudarstvennoj Statistiki – Federalna Służba Statystyki Państwowej), 1.12. Braki i razvody po subbektam Rossijskoj Federatsii (Związki małżeńskie i rozwody według regionu w Federacji Rosyjskiej), 2013 (http://www.gks.ru/bgd/regl/B13_16/Main.htm) 24 lutego 2014 r.

⁽¹⁷³⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r.

⁽¹⁷⁴⁾ Memoriał z Kaukazu Północnego, korespondencja przez e-mail, styczeń 2013 r.

⁽¹⁷⁵⁾ Źródło dyplomatyczne, 26 października 2012 r., ograniczony dostęp do raportu.

⁽¹⁷⁶⁾ Czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.

⁽¹⁷⁷⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽¹⁷⁸⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r., s. 103.

⁽¹⁷⁹⁾ Kaliszewska, I., Życie codzienne na Kaukazie Północnym, Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia polskiego Urzędu ds. Cudzoziemców, grudzień 2010 r. (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), dostęp 11 lutego 2014 r., s. 104.

8. Prawo do opieki nad dziećmi po rozwodzie lub śmierci małżonka

Zwykle to mężczyzna odpowiada za codzienną opiekę i sprawuje władzę rodzicielską nad dziećmi po rozwodzie⁽¹⁸⁰⁾. Jest to zgodne z adatem, w świetle którego dzieci powinny mieszkać z rodziną ojca i stanowią „własność” ojca i jego rodziny⁽¹⁸¹⁾.

Według prawa szariatu małe dzieci powinny mieszkać z matką do 7. roku życia, a następnie z ojcem. Prezydent Kadyrow zażądał, aby prawo to było przestrzegane także w Czeczenii. Pomimo tego ludzie kierują się adatem, który stanowi, że dzieci powinny mieszkać z ojcem i jego rodziną⁽¹⁸²⁾.

Jednakże przedstawiciele jednej z międzynarodowych organizacji humanitarnych z Groznego powiedzieli, że różne rodziny znajdują różne rozwiązania dla dzieci po rozpadzie małżeństwa lub śmierci małżonka. Zazwyczaj to ojciec lub jego rodzina odpowiada za codzienną opiekę nad dziećmi i sprawuje nad nimi opiekę rodzicielską, ale matce czasami przyznawane jest prawo do ich widywania, a nawet (w wyjątkowych okolicznościach) dzieci mogą z matką zamieszkać. Różne okoliczności, takie jak możliwości finansowe rodziny czy przedsiębiorczy krewni, mają wpływ na ustalenia w rodzinie. Jeśli dzieci nie mają dziadków ze strony ojca, a ojciec nie może sprawować nad nimi opieki, mogą one zostać z matką. To jednak rodzina ojca ponosi za nie główną odpowiedzialność. Jeśli dziecko zrobi coś złe, odpowiada za nie ojciec, nawet jeśli dziecko mieszka z matką. Zasadniczo dla kobiet ważne jest utrzymywanie dobrych stosunków z rodziną męża⁽¹⁸³⁾.

Wielu Czeczenów umiera w młodym wieku, szczególnie jeśli pracują w policji lub w budownictwie. W takich sytuacjach rodzina ojca często przejmuje opiekę i władzę nad dziećmi, jako że kobiecie trudniej ponownie wyjść za mąż, jeśli musi wywiązywać się z obowiązków rodzicielskich⁽¹⁸⁴⁾. Czeczeński prawnik powiedział Landinfo, że jeśli wdowa samotnie mieszkająca z dziećmi ma jakikolwiek kontakt z mężczyznami, rodzina ojca prawdopodobnie zażąda, aby dzieci z nią zamieszkały i odmówi matce prawa jakiegokolwiek kontaktu z nimi⁽¹⁸⁵⁾.

W niektórych przypadkach byli małżonkowie mogą dojść do porozumienia, tak aby kobieta mogła regularnie widywać dzieci. Tak jednak dzieje się rzadko⁽¹⁸⁶⁾. Według czeczeńskiego prawnika kobiety dochodzą swoich praw do dzieci przed sądem jedynie w wyjątkowych sytuacjach, kiedy wyczerpią już wszelkie inne możliwości, w tym kontaktowanie się z krewnymi ojca poprzez starszą oraz próby negocjacji za pośrednictwem mułły. Załatwianie spraw rodzinnych przed sądem to ostateczność. Oznacza to zerwanie wszystkich stosunków i jest równoznaczne z wypowiedzeniem wojny rodzinie męża. Wiele kobiet otrzymuje od krewnych męża pogroźki⁽¹⁸⁷⁾. Organizacja pozarządowa z Moskwy opowiedziała Landinfo o Czecence, która została na ulicy zaatakowana przez krewnych zmarłego męża, po tym jak wygrała sprawę w sądzie i przyznano jej prawo do opieki nad córką⁽¹⁸⁸⁾.

Według wyżej wspomnianego prawnika z Czeczenii sprawy rodzinne rozstrzygane przez sąd dotyczą zazwyczaj prawa matki do widzenia się z dziećmi (tzn. czy matka może mieć dostęp do swoich dzieci). W niewielu przypadkach sprawa dotyczy przyznania matce pełnych praw do opieki nad dziećmi. Uzyskanie takich praw przez matkę jest trudne m.in. ze względu na ubóstwo czy brak zatrudnienia. Wiele kobiet rezygnuje z dochodzenia swoich praw do opieki nad dziećmi ze względu na związaną z tym odpowiedzialność⁽¹⁸⁹⁾.

⁽¹⁸⁰⁾ Armstrong, J., Rage or Romance (Wściekłość czy miłość?), materiał w: Globe and Mail, 26 kwietnia 2008 r. (<http://www.theglobeandmail.com/news/world/rage-or-romance/article959083/?page=all>), dostęp 3 września 2014 r.

⁽¹⁸¹⁾ Międzynarodowa organizacja humanitarna działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.; czeczeński prawnik, spotkanie w Moskwie w listopadzie 2012 r.

⁽¹⁸²⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (b), spotkanie 30 października 2012 r.

⁽¹⁸³⁾ Międzynarodowa organizacja humanitarna działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽¹⁸⁴⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkania w czerwcu 2009 r. i listopadzie 2011 r.

⁽¹⁸⁵⁾ Czeczeński prawnik, spotkanie w Moskwie, listopad 2012 r.

⁽¹⁸⁶⁾ HRW, spotkanie w Moskwie, listopad 2011 r.; organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽¹⁸⁷⁾ Czeczeński prawnik, spotkanie w Moskwie, listopad 2012 r.

⁽¹⁸⁸⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (b), spotkanie 30 października 2012 r.

⁽¹⁸⁹⁾ Czeczeński prawnik, spotkanie w Moskwie, listopad 2012 r.

Według prawnika kobiety lepiej wykształcone i mające pracę mają większe szanse na wypracowanie jakiegoś porozumienia dotyczącego praw do dzieci i mniej potrzebują pomocy prawnej. Jeśli kobieta ma zawrzeć porozumienie o widywaniu się z dziećmi, potrzebuje pomocy rodziców i innych członków rodziny ⁽¹⁹⁰⁾.

Większość spraw wnoszonych przed sądy przez czeczeńskiego prawnika w imieniu kobiet kończyło się pomyślnym dla nich rozstrzygnięciem. Czeczeński prawnik stwierdził, że zarówno prawo islamu, tradycje czeczeńskie, jak i prawo rosyjskie stosowane są w rozstrzyganych przez sądy sprawach dotyczących opieki nad dziećmi i praw do widywania się z nimi ⁽¹⁹¹⁾.

Prawdziwe wyzwanie zaczyna się jednak po ogłoszeniu wyroku, z chwilą jego egzekwowania. Zazwyczaj utrudnia je rodzina ojca, m.in. powołując się na niejasności w orzeczeniu sądu. Możliwe też, że ustalone terminy widzenia z dziećmi nie będą przestrzegane. Jeśli w dodatku któryś z członków rodziny męża pracuje dla organów administracji publicznej, rodzina taka ma duże wpływy i trudno się jej przeciwstawić. Honor rodziny męża ucierpi, jeśli matce przyznane zostaną za szerokie prawa ⁽¹⁹²⁾.

Organizacja praw człowieka z Moskwy podała także, że wdowy z dziećmi cieszą się lepszą pozycją społeczną w Czeczenii i Inguszetii niż rozwódki. Rodzina zmarłego męża natychmiast pyta wdowę, czy chce wraz z dziećmi przenieść się do domu teściów, czy też rozpocząć nowe życie bez dzieci. Może wtedy mieć możliwość ponownego wyjścia za mąż. Jeśli matka zdecyduje się zamieszkać z teściami, musi uszanować pamięć po zmarłym mężu i więcej nie wychodzić za mąż. Nie jest to zakazane, ale zwykle wiąże się z utratą kontaktu z dziećmi ⁽¹⁹³⁾. Według International Crisis Group córki czasem pozostają z matką po śmierci ojca, podczas gdy synowie trafiają raczej do jego rodziny ⁽¹⁹⁴⁾.

⁽¹⁹⁰⁾ Czeczeński prawnik, spotkanie w Moskwie, listopad 2012 r.

⁽¹⁹¹⁾ Czeczeński prawnik, spotkanie w Moskwie, listopad 2012 r.

⁽¹⁹²⁾ Czeczeński prawnik, spotkanie w Moskwie, listopad 2012 r.

⁽¹⁹³⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (a), spotkanie w listopadzie 2011 r.

⁽¹⁹⁴⁾ ICG, spotkanie w Oslo, 28 marca 2014 r.

9. Domy dziecka

Jeżeli po śmierci obojga rodziców dzieci pozostają same, zgodnie z tradycją opiekę nad nimi przejmuje rodzina ojca. Jeśli dziećmi nie mogą zająć się dziadkowie, może to zrobić rodzina matki. Jeśli nie ma nikogo, kto mógłby zająć się dziećmi, zostają one umieszczone w domu dziecka. W Czeczenii oraz na całym Kaukazie Północnym rodziny dokładają wszelkich starań, aby tego uniknąć. Umieszczanie dzieci w domach dziecka należy do rzadkości, a trafiają tam zazwyczaj jedynie te, które straciły wszystkich członków rodziny ⁽¹⁹⁵⁾.

Ogólnie, władze są zdania, że w Czeczenii nie powinny funkcjonować domy dziecka, jako że to rodzina powinna zająć się dziećmi ⁽¹⁹⁶⁾. W 2009 r. prezydent Kadyrow nakazał zamknięcie wszystkich domów dziecka w Czeczenii oraz powrót dzieci pod opiekę krewnych. Według przedstawiciela organizacji międzynarodowej działającej na Kaukazie Północnym inicjatywa ta była podyktowana chęcią udowodnienia, że rodziny to silne jednostki, które są w stanie zapewnić opiekę ich członkom. Jednak tylko niewielu krewnych chciało przygarnąć odległych członków rodziny, z którymi nie mieli prawie żadnego kontaktu. Brak warunków mieszkaniowych oraz ograniczenia finansowe sprawiły, że ludzie niechętnie decydowali się na przyjęcie kolejnej osoby do gospodarstwa domowego. Kadyrow chce sprawić wrażenie, że więzy rodzinne są tak silne jak kiedyś, ale według organizacji wcale tak nie jest ⁽¹⁹⁷⁾.

Landinfo nie zna całkowitej liczby domów dziecka w Czeczenii, ale według czeczeńskiego prawnika funkcjonuje jedna tego rodzaju placówka w Grozным i jedna w obwodzie Nadterechnym ⁽¹⁹⁸⁾. Według jednej z organizacji pozarządowych działających w Moskwie w Czeczenii działa pięć albo sześć domów dziecka. W największym mieszka 200–300 dzieci. Domy dziecka to instytucje publiczne ⁽¹⁹⁹⁾.

⁽¹⁹⁵⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.; organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (b), spotkanie 30 października 2012 r.

⁽¹⁹⁶⁾ Czeczeński prawnik, spotkanie w Moskwie, listopad 2012 r.

⁽¹⁹⁷⁾ Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.

⁽¹⁹⁸⁾ Czeczeński prawnik (a), spotkanie w Moskwie w listopadzie 2012 r.

⁽¹⁹⁹⁾ Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (b), spotkanie 30 października 2012 r.

Bibliografia

Źródła pisane

- Abubakarov, S., Teachers and girl-students without headscarves are expelled from Chechen higher schools, *Caucasian Knot*, 21 November 2007 (<http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/6671>), accessed 3 September 2014.
- Akaev, V., The Conflict between Traditional Islam and Wahabism in the North Caucasus: Origins, Dynamics and the Means for its Resolution, in: Wilhelmsen, J., Fatland, E. (red.), *Chechen Scholars on Chechnya*, 13 December 2010 (<http://www.nupi.no/Publikasjoner/Boeker-Rapporter/2010/Chechen-Scholars-on-Chechnya>), accessed 3 September 2014.
- ANNA, National Centre for the Prevention of Violence, *Violence against women in the Russian Federation. Alternative Report to the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*, July 2010 (http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/ANNANCPV_RussianFederation46.pdf), accessed 11 February 2014.
- Armstrong, J., Rage or Romance?, *Globe and Mail update*, 26 April 2008 (<http://www.theglobeandmail.com/news/world/rage-or-romance/article959083/?page=all>), accessed 3 September 2014.
- Berry, L., Chechen leader imposes strict Islamic code, *The New York Times*, 2 March 2009 (http://www.nytimes.com/2009/03/02/world/europe/02iht-chechen.4.20541553.html?_r=1), accessed 3 September 2014.
- Borchgrevink, S. A., *Den usynlige krigen. Reiser i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan (The invisible war. Travels in Chechnya, Ingushetia and Dagestan)*, Cappelen Damm, Oslo, 2009.
- Diplomatic source, 26 October 2012, restricted access to report.
- GKS (Federal'naja Sluzjba Gosudarstvennoj Statistiki – The Federal Service for State Statistics), 1.12. *Braki i razvody po subbektam Rossijskoj Federatsii (Marriages and divorces according to regions in the Russian Federation)*, 2013 (http://www.gks.ru/bgd/regl/B13_16/Main.htm), 24 February 2014.
- HRW (Human Rights Watch), *You Dress According to Their Rules. Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya*, 10 March 2011 (<http://www.hrw.org/reports/2011/03/10/you-dress-according-their-rules-0>), accessed 4 September 2014.
- HRW, *Virtue Campaign on Women in Chechnya under Ramzan Kadyrov*, 29 October 2009 (<http://www.hrw.org/news/2012/10/29/virtue-campaign-women-chechnya-under-ramzan-kadyrov>), accessed 11 February 2014.
- Ibragimov, M., A father of two girls detained in Chechnya for suspicion of their murder, *Caucasian Knot*, 29 June 2011 (<http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/17602/>), accessed 11 February 2014.
- Ibragimov, M., Chechnya introduces tougher marriage regulations, *Caucasian Knot*, 27 December 2010 (<http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/15650/>), accessed 25 February 2014.
- Ibragimov, M., In Chechnya, local resident confesses of murdering his female relative, *Caucasian Knot*, 19 September 2011 (<http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/18419/>), accessed 11 February 2014.
- Ibragimov, M., In Chechnya, local resident is suspected of “honour killing”, *Caucasian Knot*, 25 November 2013 (<http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/26471/>), accessed 11 February 2014.
- IRB Canada (Immigration and Refugee Board of Canada), *Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010–2013)*, 15 November 2013 (<http://www.irb-cisr.gc.ca/Eng/ResRec/RirRdi/Pages/index.aspx?doc=454905&pls=1>), accessed 4 September 2014.

- Kaliszewska, I., *Everyday Life in North Caucasus*, COI Unit of the Polish office for foreigners, December 2010 (http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf), accessed 11 February 2014.
- Khalmukhamedov, A., How to return to normality in Chechnya, Jonson, L., Esenov., M. (red.), *Chechnya: The International Community and Strategies for Peace and Stability*, CA&CC Press, Stockholm, 2000 (<http://www.ca-c.org/dataeng/bk02.03.khalm.shtml>), accessed 11 February 2014.
- Khazaleh, L., Unni Wikan med ny bok om æresdrap (Unni Wikan releases new book on honor killings), *Antropologi.info* (weblog), 9 September 2008 (http://www.antropologi.info/blog/nyheter/2008/unni_wikan_med_ny_bok_om_aresdrap), accessed 11 February 2014.
- Landinfo, *Tsjetsjenia – Ekteskap og kvinnens stilling (Chechnya – marriage and the status of women)*, 1 October 2008, restricted access.
- Landinfo, *Situasjonen for tsjetsjenske opprøreres familiemedlemmer (Situation for family members of chechen rebels)*, 21 May 2012, (http://www.landinfo.no/asset/2079/1/2079_1.pdf), accessed 11 February 2014.
- Landinfo *Tsjetsjenia: Voldtekt [Chechnya: Rape]*, 13 September 2013, (http://www.landinfo.no/asset/2499/1/2499_1.pdf), accessed 11 February 2014.
- Laurén, A.-L., *I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk (There are no masters in the mountains. On Caucasus and its people)*, Söderströms, Helsinki, 2009.
- Russian Federation, *The Criminal Code of the Russian Federation*, 13 June 1996 (<https://www.unodc.org/tldb/showDocument.do?documentUId=8546>) accessed 3 September 2014.
- Souleimanov, E., Chechen Society and Mentality, *Prague Watchdog*, 25 May 2003 (<http://www.watchdog.cz/index.php?show=000000-000015-000006-000006&lang=1&bold=chechen%20society%20and%20mentality>), accessed 24 June 2013.
- UD (Utenriksdepartementet – Norwegian Foreign Ministry), *Jordan, Irak, Syria og Libanon. Sammenlignende rapport om æresdrap (Jordan, Iraq, Syria and Lebanon. Comparative report on honor killings)*, 2009, restricted access.
- UN Committee against Torture, *Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation, adopted by the Committee at its forty-ninth session (29 October – 23 November 2012)*, 11 December 2012 (http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/83_unconcluding2_/83_unconcluding2_en.pdf), accessed 13 February 2014.
- UN CEDAW (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women), *Concluding observations of the Committee on the Elimination of discrimination against Women. Russian Federation*, 16 August 2010 (<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/cedaws46.htm>), accessed 13 February 2014.
- US DOS (US Department of State), 2011. *Human rights report: Russia*, 24 May 2012 (<http://www.refworld.org/docid/4fc75a6b73.html>), accessed 11 February 2014.
- US DOS, 2012. *Human rights report: Russia*. Washington, 19 April 2013 (<http://www.refworld.org/country,USDOS,RUS,517e6de89,0.html>), accessed 11 February 2014.
- US DOS, 2013. *Human rights report: Russia*, 27 February 2014 (<http://www.refworld.org/publisher,USDOS,ANNUALREPORT,RUS,53284a815,0.html>), accessed 15 July 2014.
- Vazayeva, A., *Chechen bride snatching on the rise*, *Institute for War and Peace Reporting*, 4 July 2003 (<http://iwpr.net/report-news/chechen-bride-snatching-rise>), accessed 11 February 2014.

Źródła ustne

- Czeceński prawnik (a), spotkanie w Moskwie, 1 listopada 2012 r. i 29 października 2013 r.
- Czeceński prawnik (b), spotkanie w Moskwie, 29 października 2013 r.
- Czeceński prawnik (c), spotkanie w Groznm, listopad 2011 r.
- Komitet Pomocy Obywatelskiej, Swietłana Gannuszina, spotkania w Moskwie, 31 października 2012 r. i 28 października 2013 r.

Komitet Pomocy Obywatelskiej zajmuje się głównie pomocą ludziom wewnątrz przesiedlonym oraz uchodźcom z różnych krajów wobec władz imigracyjnych. Oferuje także pomoc prawną w postępowaniu karnym.
- Źródło dyplomatyczne, korespondencja przez e-mail, sierpień 2008 r.
- HRW (Human Rights Watch), Moskwa, wywiad telefoniczny, luty 2009 r.; korespondencja przez e-mail, luty 2009 r.; spotkania w Moskwie, listopad 2011 r. i październik 2013 r.
- Międzynarodowa organizacja humanitarna działająca w Groznm, spotkanie w listopadzie 2011 r.
- Międzynarodowa organizacja humanitarna działająca we Władykaukazie, spotkanie w czerwcu 2009 r.
- Międzynarodowa organizacja działająca na Kaukazie Północnym, korespondencja przez e-mail, luty 2009 r., maj 2009 r.; oraz spotkanie na Kaukazie Północnym, czerwiec 2009 r.
- ICG (International Crisis Group), spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.; spotkanie w Oslo, 28 marca 2014 r.
- Organizacja zajmująca się prawami człowieka na Kaukazie Północnym, spotkanie we Władykaukazie, czerwiec 2009 r.
- Memoriał z Kaukazu Północnego, korespondencja przez e-mail, styczeń 2013 r. oraz 14–15 sierpnia 2013 r.
- Memoriał, spotkanie w Moskwie, 28 października 2013 r.
- Miłaszina, E., spotkanie w Moskwie, 30 października 2012 r.

Dziennikarz gazety *Nowaja Gazieta*.
- Organizacja pozarządowa działająca w Groznm, spotkania w czerwcu 2009 r. i listopadzie 2011 r.

Organizacja zajmująca się ochroną praw kobiet przez doradztwo psychologiczne i prawne.
- Organizacja pozarządowa działająca w Moskwie (a), spotkanie w listopadzie 2011 r. i 30 października 2012 r.

Organizacja realizuje projekty medyczne w Czeczenii oraz zajmuje się sprawami związanymi z relacjami rodzinnymi.
- Organizacja pozarządowa w Moskwie (b), spotkanie 30 października 2012 r.

Organizacja zajmuje się sprawami kobiet na Kaukazie Północnym.
- Źródło z Kaukazu Północnego, korespondencja przez e-mail, 26 lutego 2014 r.
- Waczagajew, M., spotkanie w Oslo, 8 marca 2013 r.
- Dobrze poinformowane źródło, korespondencja przez e-mail, 7 czerwca 2010 r., kwiecień 2011 r. i marzec 2012 r.

Osoba ta pochodzi z Kaukazu Północnego, gdzie spędziła całe swoje życie, i jest dobrze poinformowana o sytuacji na tym terenie. Od wielu lat pracuje w organizacji międzynarodowej.

JAK OTRZYMAĆ PUBLIKACJE UE

Publikacje bezpłatne:

- jeden egzemplarz:
w EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)
- kilka egzemplarzy (lub mapy, plakaty):
w przedstawicielstwach Unii Europejskiej (http://ec.europa.eu/represent_pl.htm)
w delegaturach Unii Europejskiej w krajach poza UE: (http://eeas.europa.eu/delegations/index_pl.htm)
kontaktując się z Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_pl.htm)
lub dzwoniąc pod numer 00 800 6 7 8 9 10 11 (numer bezpłatny w całej UE) (*).

(*) Informacje są udzielane nieodpłatnie, większość połączeń również jest bezpłatna (niektórzy operatorzy, hotele lub telefony publiczne mogą naliczać opłaty).

Publikacje płatne:

- w EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)

Płatne subskrypcje:

- u dystrybutorów Urzędu Publikacji Unii Europejskiej
(http://publications.europa.eu/others/agents/index_pl.htm)

BZ-04-14-843-PL-N



■ Urząd Publikacji

doi:10.2847/32563